

**GAZDASÁGILAG ÉLETKÉPES ÜZEMEK AZ
EURÓPAI UNIÓ MODERNIZÁCIÓS
TÁMOGATÁSAINAK ALKALMAZÁSA
SZEMPONTJÁBÓL**

**Budapest
2003**

Kiadja:

az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet

Főigazgató:

Udovecz Gábor

Szerkesztőbizottság:

Alvincz József, Dorgai László, Harza Lajos, Kamarásné Hegedűs Nóra (titkár),
Kartali János, Kapronczai István, Kovács Gábor, Popp József, Potori Norbert,
Udovecz Gábor

Készült:

a Kutatási Igazgatóság
Vidékfejlesztési Osztályán

Szerkesztette:

Dorgai László

Szerzők:

Dorgai László

Keszthelyi Szilárd (2.2.2. fejezetben az SFH-al kapcsolatos fogalmak és számítások)
Miskó Krisztina (2.1.3. fejezet)

Közreműködött:

Ady István

Opponensek:

Fehér Alajos egyetemi magántanár, Debreceni Egyetem
Kalmár Sándor egyetemi tanár, Kaposvári Egyetem

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	5
1. Birtokstruktúra Magyarországon.....	7
1.1. A rendszerváltozást követő átrendeződés	7
1.1.1. Mit tekint gazdaságnak a felmérés	10
1.1.2. Birtokstruktúra a használt földterület alapján.....	11
1.1.3. Birtokstruktúra a mezőgazdasági termelés értéke alapján.....	15
2. Gazdaságilag életképes üzemek a modernizáció szemszögéből	17
2.1. A Közös Agrárpolitika kényszerítő ereje.....	17
2.1.1. Modernizációs irányelvek.....	17
2.1.2. Az Európai Unió által előírt kötelezettség a gazdaságilag életképes üzem meghatározására a modernizációs intézkedések alkalmazásakor	20
2.1.3. Az Európai Unió gyakorlata az életképesség meghatározásában.....	21
2.2. Életképes üzemek, fejlesztési eséllyel	36
2.2.1. Előzmények: hazai próbálkozások a meghatározásra	36
2.2.2. Az Európai Unió követelményei szerinti meghatározás	42
3. Beruházási támogatásokban nem részesíthető üzemek támogatási lehetőségei ...	57
Összefoglalás, következtetések	61
Summary.....	65
Kivonat	69
Abstract.....	70
Irodalomjegyzék.....	71
Táblázatok jegyzéke	74
Mellékletek	75
A sorozatban eddig megjelent tanulmányok	85

Bevezetés

A magyar mezőgazdaság birtokstruktúráját a második világháborút követő félévszázados történelme során elsősorban a szerves fejlődését nem szolgáló társadalmi események formálták. Három ilyen esemény kiemelendő. Közvetlenül a második világháború után megszűntek a magántulajdonú nagybirtokok, földterületükből bővült a jellemzően kisméretű egyéni gazdaságok köre. Alig két évtized után viszont háttérbe szorult az egyéni gazdálkodás, a földhasználatban és a termelésben a nagyüzemek váltak meghatározóvá. A rendszerváltás utáni években azonban újra a nagyüzemek kényszerültek osztódásra. Mindhárom esemény közös jellemzője:

- megelőző időszakhoz képest gyökeresen más üzemstruktúrát a politikai akarat alapvetően befolyásolta,
- a változások mindig igen jelentős új eszközigénnyel jártak,
- az előző struktúrához illeszkedő eszközállomány tetemes része kihasználatlanná vált.

Évtizedünk elején már az EU küszöbén állunk. A politika – a csatlakozással összefüggésben – a birtokstruktúrával kapcsolatban is hallatja hangját. A tanulmány készítői nem kívánnak politikai állásfoglalásokhoz csatlakozni, arra sem vállalkoznak, hogy meghatározzák az életképes üzem fogalmát, vagy azokat a paramétereket (mutatószámokat), melyekkel egy mezőgazdasági üzem életképessége egyértelműen meghatározható lenne. A szerzőket kizárólag **gyakorlatias szempontok** vezérelték, amikor a címben jelzett problémakörrel foglalkozni kezdtek. Hatályos EU jogszabályok ugyanis előírásokat tartalmaznak bizonyos vidékfejlesztési támogatások alkalmazásához, például beruházási támogatásban csak olyan mezőgazdasági üzemek részesülhetnek, melyek **gazdaságilag életképesek**, illetve a fejlesztések révén gazdaságilag életképesé válhatnak. A konkrét feltételek megfogalmazása a tagország joga és kötelessége, ezt a kötelezettséget Magyarországnak is fel kell vállalnia, mielőtt az EU tagja lesz és a szóban forgó intézkedést (támogatási jogcímet) alkalmazni akarja. A tanulmány ebben kíván segíteni egyrészt a döntéshozóknak, másrészt a gazdálkodóknak és érdekképviselői szervezeteiknek. A segítség konkrétan abban nyilvánul meg, hogy áttekintjük a tagországok – és tagjelöltek – gyakorlatát, javaslatot teszünk egy általunk elfogadhatónak ítélt feltétel alkalmazására, bemutatjuk, hogy e feltétel alkalmazása hogyan érintené a mezőgazdasági üzemeket. Röviden arra is kitérünk, hogy EU tagként, EU források segítségével milyen támogatások adhatók azoknak az üzemeknek, melyek modernizációs támogatásokban nem részesülhetnének.

A tanulmány a kitűzött cél részleteinek megfelelően három fejezetből áll. Az első fejezet a birtokstruktúra rendszerváltozást követő átalakulását mutatja be, viszonylag nagy terjedelmet szentelve a 2000. évi Általános Mezőgazdasági Összeírásból nyert adatok feldolgozásának.

A második fejezet két fontos problémakörrel foglalkozik. Egyrészt azt tárgyalja, hogy miért, mely EU támogatási jogcím (intézkedés) alkalmazásához kell

meghatároznunk a gazdaságilag életképes üzem kritériumát, e tekintetben milyen gyakorlatot követ az EU (milyen a tagországok, illetve a SAPARD programok alapján a tagjelöltek gyakorlata). Másrészt bemutat – az EU gyakorlatára is tekintettel – egy olyan eljárást, melyet a szerzők véleménye szerint célszerű lenne alkalmazni hazánkban az életképesség meghatározására. A tanulmánynak ez a fejezete vázlatosan azt is feltárja, hogy az életképes üzemek milyen formában részesülhetnek majd fejlesztési támogatásban, továbbá – az ajánlott eljárás esetén – mekkora üzemkört érinthetnének a támogatások.

A tanulmány harmadik fejezete ismerteti azokat a támogatási lehetőségeket, melyek alapján a modernizációs támogatásokban nem részesülő (nem részesíthető) gazdálkodók (mezőgazdasági üzemek) támogathatók az EU hatályos vidékfejlesztési rendelete szerint.

A tanulmány tulajdonképpen „A közösségi agrártámogatások felhasználása különböző üzemméret küszöbértékek meghatározása esetén”¹ című kutatási téma folytatása (17).

¹ Ezzel a címmel kutatási jelentés is készült, melynek szerzői: Biró Szabolcs, Dorgai László, Keszthelyi Szilárd.

1. Birtokstruktúra Magyarországon

1.1. A rendszerváltozást követő átrendeződés

A rendszerváltás után több olyan jogszabályt alkotott a magyar törvényhozás (a kárpótlásra, a szövetkezetek átalakulására, az állami gazdaságok gazdasági társaságokká történő átalakítására gondolunk elsősorban), melyek hatásaként a mezőgazdaságban 1990-2002 között tizenegyszeresére nőtt a vállalkozások száma! A számszerű növekedés minden vállalkozástípusra jellemző (1. táblázat), a jogi személyiségűeknél 4,3 szerez, a jogi személyiség nélkülieknél 24 szerez növekedés jelentkezett, ezen belül az egyéni vállalkozások száma – egy-egy évi „megugrást” leszámítva – stagnál.

1. táblázat

A mező- és erdőgazdaságban működő vállalkozások

Megnevezés	1990	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002. III. n. év
A vállalkozások száma										
Jogi személyiségű vállalkozás	1990	5238	6042	6262	7116	7703	8100	8561	8926	8678
ebből: - gazdasági társaság	445	3049	3497	3655	4296	4932	5151	5518	5933	5880
- szövetkezet	1362	2034	2101	1920	1904	1715	1832	1886	1808	1654
Jogi személyiség nélküli vállalkozás	1118	29533	31004	24424	29124	31339	30103	30599	28735	28618
ebből: - egyéni vállalkozás	..	26806	28330	21724	26280	27832	26434	26595	24583	24536
Vállalkozás összesen	3108	34771	37046	30686	36240	39042	38203	39160	37661	37296
A vállalkozások aránya, %										
Jogi személyiségű vállalkozás	64,0	15,1	16,3	20,4	19,6	19,7	21,2	21,9	23,7	23,3
ebből: - gazdasági társaság	22,4	58,2	57,9	58,4	60,4	64,0	63,6	64,5	66,5	67,8
- szövetkezet	68,4	38,8	34,8	30,7	26,8	22,3	22,6	22,0	20,3	19,1
Jogi személyiség nélküli vállalkozás	36,0	84,9	83,7	79,6	80,4	80,3	78,8	78,0	76,3	76,7
ebből: - egyéni vállalkozás	..	90,8	91,4	88,9	90,2	88,8	87,8	87,0	85,6	85,7
Vállalkozás összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
ebből: - 20 fő alatti	19,7	62,1	92,8	94,5	95,5	95,9	95,6	95,8	95,7	88,5
- 21-50 fő	5,0	13,8	2,9	2,3	2,0	1,8	2,1	2,1	2,3	6,6
- 51-300 fő	40,9	21,9	4,0	3,0	2,4	2,1	2,1	1,9	1,8	4,5
- 300 fő feletti	34,4	2,3	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,5

Megjegyzés: A statisztikai megfigyelés létszám-kategóriáinak változása miatt, 1999-től az adatok az 50-250, illetve a 250 főnél több munkaerőt foglalkoztató vállalkozásokra vonatkoznak.

Forrás: Statisztikai Évkönyv, KSH. megfelelő kötetei; Magyar Statisztikai Zsebkönyv 2000 KSH, 2001, A működő gazdasági szervezetek száma 2002. III. negyedév, KSH, 2002.; Mezőgazdasági Termelés 2001, KSH, 2002.

A mezőgazdasági vállalkozásokban az egyéni vállalkozások súlya nem igazán jelentős.² Nem véletlenül, hiszen az egyéni gazdálkodók – akár egyszemélyes üzem esetében – más formában (őstermelő, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság, regisztrált egyéni gazdálkodó) is gazdálkodhatnak. A gazdasági teljesítményük alapján leginkább jelentős gazdasági társaságok száma 28%-kal, a szövetkezeteké 24%-kal nőtt.

A vállalkozások osztódásos szaporodása, ezzel együtt a néhány fős nem jogi személyiségű vállalkozások erőteljes számszerű bővülése azt is eredményezte, hogy számarányukat tekintve a kisméretűek abszolút túlsúlyba kerültek. Amíg 1990-ben a vállalkozások 19,7%-a, addig 2002-ben 95,8%-a 20 főnél kevesebb dolgozót foglalkoztatott, ez idő alatt a 300 főnél többet foglalkoztatók aránya 34,4%-ról 0,2%-ra csökkent.

Az arányok azonban önmagukban ebben az esetben megtévesztők, hiszen a nagy létszámot foglalkoztatóknak nem a számuk, hanem a számarányuk változott.

Az egyéni termelők (gazdaságok) helyzetét nehezebb precízen nyomon követni, annak ellenére, hogy 1991-re, 1994-re és 2000-re vonatkozóan is közöl a KSH rájuk vonatkozó földterületi adatokat, de a hivatkozott időpontokban más-más megfigyelési küszöböt alkalmazva (2. táblázat). Az egyértelmű, hogy az 5-10 hektáros méretcsoport jelentősen bővült, 1991-ben 5556, 1994-ben 28723, 2000-ben 42080 volt az ide tartozó egyéni gazdaságok száma. Az általuk használt földterület 37 ezer ha, 198 ezer ha, illetve 303 ezer ha volt. A 10 hektárnál nagyobb egyéni gazdaságok számában és használt földterületében még erőteljesebb változás történt, hiszen számuk 1991-ben még alig haladta meg a másfél-ezret, 1994-ben már 21 ezer, 2000-ben pedig 50 ezer volt. Ezek a gazdaságok 1991-ben 38 ezer ha, 1994-ben 57 ezer ha, 2000-ben viszont már 1,7 millió hektár földterületet használtak.

Az egyéni földhasználók átlagterülete a 10 ha feletti kategóriában 23 ha, 27 ha illetve 34 ha volt a bemutatott években. Hasonló átlagterület növekedés figyelhető meg az 5-10 hektáros méretkategóriákban is.

² Ez önmagában nem valós minősítés, hiszen az egyéni termelő leginkább aszerint határoz a gazdaság formájáról (egyéni vállalkozó, őstermelő, Bt, Kft, újabban családi gazdálkodó), hogy adózási-, támogatási- és hitelezési szempontból melyiket tartja kedvezőbbnek.

2. táblázat

Az egyéni földhasználók száma és földterülete birtokméret szerint

Birtokméret	Egyéni földhasználók ³		Egyéni földhasználók földterülete		Egy gazdaság átlagos területe, ha
	száma	megoszlása, %	hektár	megoszlása, %	
1991-ben					
0,2-5,0	1388551	99,5	566147	88,4	0,4
5,1-10,0	5556	0,4	36505	5,7	6,6
10,1-	1646	0,1	37647	5,9	22,9
Összesen	1395753	100,0	640299	100,0	0,5
1994-ben					
0,04-5,0	1151283	95,9	610577	44,2	0,5
5,1-10,0	28723	2,4	198303	14,3	6,9
10,1-	21009	1,7	574325	41,6	27,3
ebből: 10,1-50,0	18922	1,6	359588	26,0	19,0
50,1-	2087	0,2	214737	15,5	102,9
Összesen	1201015	100,0	1382205	100,0	1,2
2000-ben					
0,15-5,0	866515	90,4	588150	22,5	0,7
5,1-10,0	42080	4,4	303224	11,6	7,2
10,1-	49939	5,2	1722626	65,9	34,5
ebből: 10,1-50,0	42846	4,5	917514	35,1	21,4
50,1-	7093	0,7	805112	30,8	113,5
Összesen	958534	100,0	2614000	100,0	2,7

Megjegyzés: 1991-ben nem vették figyelembe a 0,2 hektár alatti, 1994-ben a 0,04 hektár alatti, 2000-ben a 0,15 hektár alatti területüket, így nem szerepeltek az összeírásban.

Forrás: A mezőgazdasági kistermelés I. KSH. 1993.; Egyéni gazdálkodás a mezőgazdaságban 1994. KSH. 1995.; Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2000 – Területi Adatok, KSH. 2000.

Magyarországon – mint arra már utaltunk a fenti táblázatra hivatkozva – az üzemek számának és átlagterületének alakulását nem egyszerű nyomon követni, de az egyértelmű, hogy az 5 hektárnál nagyobb területűek száma nőtt, és nőtt az átlagterületük is. A számszerű- és területi növekedésének alapját elsősorban a korábbi nagyüzemek jelentették.

Az EU-ban (3. táblázat) és általában a gazdaságilag fejlett világban az tapasztalható, hogy csökken az üzemszám és nő az átlagterület, elsősorban a kisméretű gazdaságok megszűnése miatt. Az EU-ban 1990-ben 8,5 millió, 1997-ben⁴ 7 millió volt a gazdaságok száma, tehát mintegy 18%-os csökkenés jelentkezett.

Mindehhez hozzá kell tenni, hogy az EU-ban a koncentráció sajátos formáiként is felfoghatók azok a széles körben elterjedt termelői együttműködések (szövetkezesek), melyek a beszerzések és értékesítések, de gyakran a termék-

³ A KSH „egyéni gazdaságok” elnevezést használja, az 1.2.2. alfejezetben kifejtettek szerint azonban az „egyéni földhasználók” kifejezést tartjuk indokoltnak.

⁴ A 2001. évi statisztikai közlésben legfrissebb adatok 1997-re állnak rendelkezésre.

feldolgozás során is úgy integrálják a termelőket, hogy azok szinte egy termelőként lépnek fel. Az ilyenfajta integrációk, termelői együttműködések a magyar mezőgazdaságban csak „fehér hollóként” jelentkeztek.

3. táblázat

Gazdaságok száma az Európai Unióban

Megnevezés	1989/90	1993	1995	1997	1989/90	1993	1995	1997
	a gazdaságok száma*				a gazdaságok számának változása			
EUR 15	8 496,6	7 739,1	7 341,5	6 989,1	100,0	91,1	86,4	82,3
Belgium	85,0	76,3	71,0	67,2	100,0	89,8	83,5	79,1
Dánia	81,3	73,8	68,8	63,2	100,0	90,8	84,6	77,7
Németország	653,6	606,1	566,9	534,4	100,0	92,7	86,7	81,8
Görögország	850,2	819,2	773,8	821,4	100,0	96,4	91,0	96,6
Spanyolország	1 593,6	1 383,9	1 277,6	1 208,3	100,0	86,8	80,2	75,8
Franciaország	923,6	801,3	734,8	679,8	100,0	86,8	79,6	73,6
Írország	170,6	159,4	153,4	147,8	100,0	93,4	89,9	86,6
Olaszország	2 664,6	2 488,4	2 482,1	2 315,2	100,0	93,4	93,2	86,9
Luxemburg	4,0	3,4	3,2	3,0	100,0	85,0	80,0	75,0
Hollandia	124,8	119,7	113,2	107,9	100,0	95,9	90,7	86,5
Ausztria	278,0	267,4	221,8	210,1	100,0	96,2	79,8	75,6
Portugália	598,7	489,0	450,6	416,7	100,0	81,7	75,3	69,6
Finnország	129,1	116,3	101,0	91,4	100,0	90,1	78,2	70,8
Svédország	96,6	91,5	88,8	89,6	100,0	94,7	91,9	92,8
Egyesült Királyság	243,1	243,5	234,5	233,2	100,0	100,2	96,5	95,9

* A legalább egy hektár méretű farmok.

Forrás: Agriculture – Statistical Yearbook 1991-2000 EUROSTAT 2002 Luxembourg.

Birtokstruktúra az Általános Mezőgazdasági Összeírás alapján

A KSH az 1999. évi XLVI. törvény előírásai alapján 2000. március 31-i eszmei időponttal 2000. áprilisában Általános Mezőgazdasági Összeírást **(AMÖ, 2000) végzett (13)**. Az összeírás 2,1 millió háztartást (a háztartások közel kétharmada) érintett, melyből kiderült, hogy a népesség közel egynegyede kötődik a mezőgazdasági tevékenységhez, bár a felmérés időpontjában a mezőgazdasági foglalkoztatottak száma csak mintegy 252 ezer fő (az összes foglalkoztatott 6,5%-a) volt.

1.1.1. Mit tekint gazdaságnak a felmérés

A KSH a felmérésben a „gazdaság” fogalmát használja és az alábbiak szerint határozta meg: „mezőgazdasági tevékenységet folytató, technikailag és gazdaságilag különálló termelőegység,

- amelynek 2000. március 31-én használt
 - termőterülete (szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, rét, legelő, erdő, nádas, halastó külön-külön vagy együtt) legalább 1500 m², vagy
 - gyümölcsös-, illetve szőlőterülete külön-külön vagy együtt legalább 500 m², vagy

- 2000. március 31-én az istállózott mezőgazdasági haszonállat-állománya legalább
 - egy nagyobb élő állat (szarvasmarha, sertés, ló, juh, kecske, bivaly),
 - 50 db baromfi (tyúkféle, liba, kacska, pulyka, gyöngyös) külön-külön vagy együtt,
 - 25 – 25 házinyúl, prémesállat, húsgalamb, vagy
 - 5 méhcsalád, vagy
- az összeírást megelőző 12 hónap folyamán
 - mezőgazdasági szolgáltatást végzett, vagy
 - intenzív kertészeti termelést (pl. üvegház, fólia alatti termelést) folytatott.”

A felmérés a gazdaságokat két csoportra osztotta, egyéni gazdaságokra és gazdasági szervezetekre. Egyéni gazdaság: „a mezőgazdasági tevékenységet folytató háztartás és az adószámmal rendelkező egyéni vállalkozás által működtetett gazdaság.” Gazdasági szervezet: „jogi személyiségű és jogi személyiség nélküli vállalkozás (az egyéni vállalkozók és az egyéni gazdasági tevékenységet folytatók nélkül).”

Az összeírt háztartások közül mintegy 300 ezer semmilyen mezőgazdasági tevékenységet nem folytatott, 960 ezer volt „gazdaság méretet” elérő egyéni gazdaság, 835 ezer pedig nem érte el a gazdaságméretet, de mezőgazdasági tevékenységet folytatott. Az összeírás közel 8000 mezőgazdasági tevékenységet (mezőgazdasági tevékenységet is) folytató gazdasági szervezetet regisztrált.

Azt azért hangsúlyozni kell, hogy az összeírást végző biztosok fizikai ellenőrzést nem végeztek (nem is végezhetek), így a háztartások nyilatkozhattak úgy, hogy a tulajdonukban lévő földterületet ténylegesen használják (tehát gazdaságként lettek felmérve), holott valójában egyéni gazdaságnak, vagy gazdasági szervezetnek bérbe adták földjüket.

A megadott kritériumokra tekintettel egyébként törvényszerű, hogy a felmérés igen nagyszámú háztartást jelöl meg egyéni gazdaságként. Ha a gazdaságot az elnevezéshez szigorúbban kötődő, vagy akár a köznyelvben is rögzült értelmezésben használjuk, akkor **az egyéni gazdaságok számát százezer körüli nagyságrendben határozhatjuk meg.**

1.1.2. Birtokstruktúra a használt földterület alapján

Az 1. táblázat szerint a 2000. évi ÁMÖ alapján az egyéni gazdaságok átlagos birtokmérete 2,7 hektár, a gazdasági szervezeteké 457,4 hektár, a két gazdaságcsoportot együtt nézve pedig 6,7 hektár. A KSH közlés szerinti egyéni gazdaságok rendkívül alacsony átlagterülete a nagyon kisméretűek igen nagy számának (az egy hektár alattiak száma 689 ezer!) a következménye. Ha azonban az előző alfejezet okfejtését követjük, és **például a 10 hektárnál nagyobb földhasználattal rendelkezőket tekintjük gazdaságnak**, akkor az egyéni földhasználóknak csak 5%-a (szám szerint 49950) nevezhető gazdaságnak, ezzel számolva **az egyéni gazdaságok átlagos területe 34,5 hektár, a gazdasági szervezeteké 523,6 hektár, a két gazdaságcsoporté együtt 97 hektár.**

Az előbbiekre tekintettel a birtokstruktúra bemutatásakor az ÁMÖ-re való hivatkozással **nem használjuk az „egyéni gazdaság” elnevezést**, hanem szinonimájaként az **„egyéni földhasználók”⁵** illetve **„egyéni termelők”** elnevezést használjuk.

Az egyéni földhasználók 94,8%-a (909 ezer gazdaság) ugyanis 10 hektárnál kisebb méretű, ez a csoport a földterület⁶ 34,1%-át használja, átlagos földterületük alig egy hektár. A 10-50 hektárosak aránya 4,5%, a földterületből 35,1%-kal részesednek, átlagos területük 21,4 hektár. Az 50-100 hektáros csoportba mindössze 0,5%-uk tartozik, a földhasználati részesedésük viszont 12,4%, átlagos területük 70,6 hektár. A 100-300 hektáros méretkategóriába tartozó 2205 földhasználó az egyéni földhasználóknak csak 0,2%-a, a földhasználatból viszont 13,8%-kal részesednek, átlagos területük 163,4 hektár. A 300 hektárnál nagyobb területű 287 egyéni földhasználó (arányuk egytized százaléknál kisebb) a földterület 4,6%-át használja, az átlagterület ebben a csoportban 423,5 hektár.

Az 5. táblázat szerint a 10 hektárnál kisebb méretű egyéni földhasználók csoportjában **a nagyon kicsik dominálnak**, hiszen 75,8%-ának (790 ezer földhasználó) a mérete az egy hektárt sem éri el és mindössze 4,6%-uk tartozik az 5-10 hektáros méretkategóriába.

Érdeemes megjegyezni, hogy az egyéni földhasználók esetében jellemzően erős a térségi differenciálódás. Például országosan a terület mintegy 18%-át foglalják el a 100 hektárnál nagyobb méretűek, de különösen alacsony részesedésük figyelhető meg az Észak-Alföldön, azon belül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (9,6%), aránylag magas viszont Közép-Dunántúlon (26%), különösen Fejér megyében (28,2%).

A gazdasági szervezetekre természetesen a nagyobb méret jellemző, földterületük 91,6%-át 100 hektárnál nagyobb területűek használják, a térségi szóródásuk szinte elhanyagolható.

Ha az egyéni földhasználók és gazdasági szervezetek földhasználatát együtt nézzük, akkor számarányukat tekintve a 10 hektár alattiak (94,1%), a földhasználati arányt nézve viszont a 300 hektárnál nagyobb méretűek (56,4%) csoportja domináns.

A két gazdaságcsoportban együtt a 100 hektárnál nagyobb földhasználók a földterület 65,5%-át használják, az Észak-Alföldön 54,3%-át, a Dél-Alföldön 55,6%-át, viszont minden dunántúli régióban 70%-ot meghaladó értékek jelentkeznek (Közép-Dunántúlon 74,4%). A megyék között még nagyobbak a különbségek (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 38,7%, Komárom-Esztergom megye 79,9%).

⁵ Természetesen csak azokat az egyéni földhasználókat értjük alatta, melyek az ÁMÖ-ben szerepelnek.

⁶ Amikor a két gazdaságcsoport (egyéni gazdaságok, gazdasági szervezetek) esetében a földhasználatról beszélünk – és külön nem hangsúlyozzuk – a számadatok mindig a tárgyalt gazdaságcsoportra vonatkoznak.

Ha az ÁMÖ alapján próbálnánk az életképességre valamiféle „előrejelzést” tenni, biztosra vehetnénk, hogy az egyéni földhasználók többsége (ha a 10 hektár fölöttieket tekintenénk életképeseknek, akkor több mint 95%-a), a használt földterületük jelentős része (mint 34%-a) kimaradna a modernizációs lehetőségből.

Birtokstruktúra földterület alapján 2000-ben

Megnevezés	Egyéni földhasználók					Gazdasági szervezetek					A két csoport együtt				
	száma	megoszlása, %	földterülete		átlagos területe, hektár	száma	megoszlása, %	földterülete		átlagos területe, hektár	száma	megoszlása, %	földterülete		átlagos területe, hektár
			hektár	megoszlása, %				hektár	megoszlása, %				hektár	megoszlása, %	
10 ha alatti	908595	94,8	890590	34,1	0,9	1065	12,7	3067	0,1	2,9	909660	94,1	893657	13,9	1,0
10-50 ha	42846	4,5	916730	35,1	21,4	1771	21,1	40640	1,0	23	44617	4,6	957370	14,8	21,5
50-100 ha	4601	0,5	324920	12,4	70,6	809	9,7	45625	1,2	56,4	5410	0,6	370545	5,7	68,5
100-300 ha	2205	0,2	360209	13,8	163,4	1635	19,5	232724	6,1	142,3	3840	0,4	592933	9,2	154,4
300 ha felett	287	0,0	121551	4,6	423,5	3102	37,0	3511944	91,6	1132	3389	0,3	3633495	56,4	1072,1
Összesen	958534	100	2614000	100	2,7	8382	100	3834000	100	457,4	966916	100,0	6448000	100	6,7
ebből a 10 ha felettiek	49940	5,2	1723321	65,9	34,5	7317	87,3	3830933	100	523,6	57257	5,9	5554254	86,1	97,0

Forrás: Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2000 – Területi Adatok, KSH 2000 alapján

5. táblázat

A 10 hektár alatti földterülettel rendelkező egyéni földhasználók száma és megoszlása 2000-ben

Megnevezés	2000-ben			
	1 ha alatti	1-5 ha	5-10 ha	10 ha alatti Összesen
Száma	688995	177520	42080	908595
Megoszlása (%)	75,8	19,6	4,6	100
Földterülete (hektár)	176446	410659	303485	890590
A földterület megoszlása (%)	19,8	46,1	34,1	100

Forrás: Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2000 – Területi Adatok, KSH 2000 alapján

1.1.3. Birtokstruktúra a mezőgazdasági termelés értéke alapján

A mezőgazdasági termelés értéke alapján is meghatározható a birtokstruktúra, és talán szemléletesebb képet mutat, mintha csak a földterület nézzük, tekintve, hogy a gazdaság termelési értéke minden ágazatot magában foglal. A KSH az AMÖ alapján gazdasági formák szerint, az egy gazdaságra jutó mezőgazdasági termelési érték meghatározott csoportjai szerint is közöl a gazdaságok számára, illetve megoszlására vonatkozó adatokat. Az adatok még szemléletesebbek, ha a termelési értéket búzaegyenértékre és búza vetésterületre is átszámítjuk. (1. táblázat). A termelési érték búzaegyenértékre történő átszámítását a teszüzemi adatok felhasználásával végeztük.

A hivatkozott táblázat jól érzékelteti, hogy az egyéni gazdaságok döntő hányada rendkívül alacsony termelési értéket produkál, hiszen csupán 8,7%-uk (85505 gazdaság) ér el 10-50 hektár búza vetésterületen, 1,3%-uk (12471 gazdaság) pedig 50 hektárt meghaladó búza vetésterületen elérhető termelési értéket. Ha egy hektár búzával 25 ezer Ft ágazati eredmény érhető el⁷, akkor az látszik, hogy az egyéni gazdaságok közel 60%-a kevesebb, mint egy havi minimálbérnek megfelelő jövedelmet tud elérni. Ezek a számok már önmagukban is előrevetítik, hogy a gazdaságilag életképes üzemek száma még enyhe feltételek esetén is százezer alatt lehet.

⁷ A teszüzemek adatai szerint 2000-ben 25243 Ft/ha volt az ágazati eredmény. A tárgyilagosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy az ágazati eredmény az előző és következő években is alacsonyabb volt.

Egyéni termelők és gazdasági szervezetek száma és megoszlása a termelési érték alapján

Megnevezés	Mértékegység	Az egy egyéni termelőre jutó mezőgazdasági termék							Összesen
		50 alatt	51–100	101–200	201–500	501–1000	1001– 5000	5001 felett	
Méretkategóriák	ezer forint								
	búza egyenérték (tonna)	1,8 alatt	1,8-3,6	3,6-7,3	7,3-18,2	18,2-36,5	36,5-182,4	182,4 felett	
	búza vetésterület (ha)	0,5 alatt	0,5-1,0	1,0-2,0	2,0-5,0	5,0-10,1	10,1-50,5	50,5 felett	
Termelők száma	db	117584	201649	257375	219443	91236	85505	12741	985534
Termelők megoszlása	%	11,9	20,5	26,1	22,3	9,3	8,7	1,3	100
Gazdasági szervezetek									
Megnevezés	Mértékegység	Az egy gazdaságra jutó mezőgazdasági termék							Összesen
		5 alatt	6–10	11–50	51–100	101–500	501–1000	1001 felett	
Méretkategóriák	millió forint								
	búza egyenérték (tonna)	175,7 alatt	175,7-351,4	351,4-1756,9	1756,9-3513,8	3513,8-17569,1	17569,1-351138,3	351138,3 felett	
	búza vetésterület (ha)	47,0 alatt	47,0-94,0	94,0-469,8	469,8-939,5	939,5-4697,6	4697,6-93887,2	93887,2 felett	
Gazdaságok száma	db	3518	743	1877	708	1334	144	57	8382
Gazdaságok megoszlása	%	42,0	8,9	22,4	8,5	15,9	1,7	0,7	100

Forrás: A gazdaságok száma és megoszlása méretkategóriák szerint: Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2000 – Területi Adatok, KSH 2000 Budapest 2001 adatok, KSH 2000 alapján. A búza értékesítési átlagára és átlagtermése: Béládi Katalin – Kertész Róbert: A teszüzemek főbb ágazatainak költség- és jövedelemhelyzete 2000-ben. Agrárgazdasági Információk. AKII 2001. 5. szám.

2. Gazdaságilag életképes üzemek a modernizáció szemszögéből

2.1. A Közös Agrárpolitika kényszerítő ereje

Közismert, hogy az EU költségvetésének nagyobb hányadát a KAP költségvetése „viszi el”, és ezzel jelentős bírálatokat is gerjeszt. Hosszú idő óta napirenden van a reformja, a mostani tervidőszakra is változtatásokat vezettek be a korábbiakhoz képest (a vidékpolitika, a vidékfejlesztés a KAP második pillére lett), bár sokan vannak olyan véleményen, hogy ezek inkább technikai jellegű és nem érdemi változások voltak. A változtatások három fő célkitűzéshez kapcsolódnak, ezek:

- erősebb mezőgazdasági és erdészeti szektor létrehozása,
- a vidéki területek versenyképességének fejlesztése,
- a környezet fenntartása és a páratlan európai vidéki örökség megőrzése.

Ezekhez a célkitűzésekhez igazodik az EMOGA támogatási rendszere. Az erősebb mezőgazdasági és erdészeti szektor létrehozását azzal segíti, hogy támogatási lehetőséget nyújt a mezőgazdasági üzemek és a mezőgazdasági termékek feldolgozásának modernizációjához. A modernizáció többek között magában foglalja a technológiai fejlesztéseket (beruházások támogatása), a birtokkoncentráció erősítését és humán erőforrások javítását (korkedvezményes nyugdíjazás, fiatal gazdálkodók támogatása, szakképzés támogatása) és a földhasználat ésszerűsítését (kedvezőtlen adottságú területek gazdálkodóinak támogatása, erdősítés támogatása). Nem új-keletű törekvésről van szó, hiszen hasonló célú támogatási elemek már az előző tervidőszakban is működtek, ráadásul a sokkal korábban megfogalmazott elvek mentén.

2.1.1. Modernizációs irányelvek

A gazdaságok és termékeik versenyképességét hosszabb távon alapvetően befolyásolja a mezőgazdasági termelés műszaki-technológia színvonala, az üzem- és termelési struktúra, a gazdálkodók felkészültsége, **egyszóval a gazdálkodás korszerűsége**. Az Európai Unióban ebből a megfontolásból már 1972-ben megfogalmazták a modernizációval kapcsolatos elveket, erről az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának 1972. évi 159. számú irányelve rendelkezik (6). Az irányelv fő megállapításai:

- A Közösségben a mezőgazdasági üzemek szerkezete nagy számban nem alkalmas megfelelő jövedelmi és életszínvonal biztosítására.
- A mezőgazdaság strukturális reformjának a gazdasági fejlődés követelményeihez alkalmazkodni képes gazdaságok kialakítására és fejlesztésére kell irányulnia, ahol a gazdálkodók rendelkeznek a szükséges szakképzettséggel és tapasztalattal, jövedelmezőségük könnyvvitelileg igazolt, és képesek a termelés racionális módszereinek alkalmazásával tisztességes jövedelmet és megfelelő munkafeltételeket biztosítani maguknak és a dolgozóknak.

- A beruházási támogatások főleg kamattámogatás formájában nyújtandók, abból a célból, hogy az üzemvitelének gazdasági és pénzügyi felelőssége továbbra is a gazdálkodóra hárulhasson.
- A racionális termelés és a megélhetési feltételek javításának érdekében a gazdaságok közös támogatásának a mezőgazdasági beruházások racionálisabb kihasználása, vagy csoportos gazdálkodási működés céljából csoportok alakulása segítő elő.

Az irányelv céljának a strukturális állapotok változásán keresztül a mezőgazdasági jövedelmek, munka- és termelési feltételek szignifikáns javulásának eléréséhez, a tagállamok kiválasztott ösztönzőkön alapuló rendszert vezetnek be a fejlesztésre alkalmas gazdaságok számára, biztosítva számukra a racionális feltételek alapján a megfelelő működést és fejlődést.

A gazdaságok modernizációja csak akkor valósulhat meg az említett célok tekintetében, ha **azokat a gazdaságokat, melyek jövedelmezősége hosszabb távon kétséges, nem ösztönzik a növekedésre.**

A tagországok azonban különleges támogatási intézkedéseket alkalmazhatnak olyan területeken, ahol a népesség minimális szintjének fenntartása nem biztosított, és bizonyos mezőgazdálkodás létszükséglet a vidék fenntartásának szempontjából.

Azok a gazdaságok tekinthetők **fejlesztésre megfelelőnek**, ahol a gazdálkodó:

- főfoglalkozásként gazdálkodik,
- kellő szakképzettséggel és tapasztalattal rendelkezik,
- fejlesztési tervet készít a gazdaságára,
- legalább a fejlesztési terv kezdetétől megfelelő könyvelést vezet.

A gazdálkodó jövedelme:

- alacsonyabb a modernizációs célban meghatározott értéknél,
- a jelenlegi struktúra alapján nem tartható megfelelő szinten.

Vagyis a modernizáció tulajdonképpen olyan eszköz, mellyel az arra alkalmas gazdaságokban strukturális átalakítások történnek a megfelelő gazdálkodói jövedelem elérése érdekében. A tagállamok meghatározzák a főfoglalkozású gazdálkodó kritériumát. Ebben fontos, hogy a gazdálkodásból származó jövedelem nem lehet kevesebb, mint az összes jövedelem 50%-a, és a gazdaságon kívüli (gazdasági) tevékenységek végzésére fordított munkaidő nem haladhatja meg a gazdálkodó teljes munkaidejének felét.

Szakképzettségre és gazdálkodási tapasztalatra vonatkozóan is fontos előírásokat alkalmazni, és ezeket az előírásokat is a tagállam állapítja meg. Előírható mezőgazdasági képzettség, illetve minimális időtartamú gazdálkodási gyakorlat (tapasztalat), vagy mindkettő.

Ahhoz, hogy a modernizáció közösségi forrásból is támogatást kapjon, az érintett üzemekre középtávra szóló (6 év) fejlesztési tervet kell készíteni, melynek főbb tartalmi követelményei:

- helyzetleírás a terv indításakor,
- a terv teljesítése utáni helyzet jellemzése (előzetes becslés formájában),
- a szükséges eszközök felmérése, különösen a kívánt eredmények elérése érdekében megvalósuló befektetések tekintetében.

Fontos, hogy a terv alapján kimutatható legyen:

- legalább egy, vagy két ember munkaerejének lekötése,
- a megszerzett jövedelem szintje összehasonlítható legyen az érintett régióban a mezőgazdaságon kívül szerezhető (referencia) jövedelemmel.

Az összehasonlítható jövedelem a mezőgazdaságon kívüli munkáért szerezhető átlagos bruttó bért jelenti. Ahol szükséges, a tagállamok figyelembe vehetik a gazdálkodók és a nem mezőgazdasági dolgozók társadalombiztosítás fizetési kötelezettségeinek különbségeit is.

A tagállamok biztosíthatják, hogy a fejlesztési terv megvalósításával elért jövedelem 20%-a mezőgazdaságon kívüli tevékenységből származhasson, amíg a gazdálkodásból származó jövedelem legalább eléri a referencia szintet. E jövedelem megszerzéséhez szükséges éves munkaidő nem haladhatja meg a 2300 órát.

Ha a terv a gazdaság területének megnövelésével készül, de a növelést szolgáló terület még nincs a gazdálkodó tulajdonában, akkor olyan jogilag érvényesíthető dokumentum csatolása szükséges, mely igazolja, hogy a terület a gazdálkodó birtokába kerül.

Az 1972-ben született modernizációs irányelvek fontosságát két ok folytán is hangsúlyoznunk kell. Egyrészt, mert célkitűzései agrárgazdaságunk állapotára tekintettel rendkívül időszerűek, másrészt, mert az EU tényleg alkalmazza is az irányelveket, és ez követhető fontos dokumentumokban és a jogszabályokban is.

Így például a Bizottság által 1997-ben megjelentetett, az AGENDA 2000-hez kapcsolódó dokumentum (19), illetve az erre épülő, az új tervezési időszakra (2000-2006) vonatkozó javaslat – mely végső soron a KAP második pillérévé emelte a vidékfejlesztést – a vidékfejlesztést szolgáló szabályozókat egységes rendszerbe (keretbe) foglalta. Ebben a keretben található meg – mintegy stratégiai célként – az „életképes és fenntartható mező- és erdőgazdálkodás támogatása”. A Bizottság reformjavaslatai ekkor az „európai agrármodell” megerősítéséről szóltak, melynek egyik célkitűzése olyan versenyképes mezőgazdaság megteremtése, amely úgy képes alkalmazkodni a világpiac követelményeihez, hogy közben a gazdáknak megfelelő életszínvonalat és stabil jövedelmet biztosít.

A vidékfejlesztési szabályozók egységes jogi keretét „A Tanács 1999. május 17-i 1257/1999 EK Rendelete az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapról (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és bizonyos rendeletek módosításáról és hatálytalanításáról”⁸ című jogszabály jelenti (7).

Az AGENDA 2000 és az említett jogszabály a modernizációs irányelvekhez is kapcsolódó szerves fejlődés eredménye, melynek több fontos közbülső állomása volt. Ilyennek tekinthető a Bizottság által Cork-ban 1996. novemberében megrendezett Európai Vidékfejlesztési Konferencia,⁹ illetve az ott „Cork-i Deklaráció”¹⁰ néven elfogadott nyilatkozat (22), mely többek között kimondja, hogy „a vidékfejlesztésben integrált, multiszektoriális megközelítést alkalmaznak”. Magyaránként hozzáfűzhető, hogy ebben ugyan jelentős szerep hárul a mezőgazdaságra, de más szektorokkal összehangolt fejlesztésektől várható igazi eredmény.

Ugyancsak említést kell tenni, hogy az – ugyan nem az EU-hoz tartozó, de valamennyi tagállamot is magában foglaló – Európa Tanács 1996-ban elfogadta a „Vidéki Térségek Európai Kartáját”¹¹, melynek preambuluma és záró-rendeletkése is fontosnak tartja hangsúlyozni a vidék szempontjából az életképes mezőgazdasági-, erdészeti-, és halászati szektor jelenlétét vidéken (33).

2.1.2. Az Európai Unió által előírt kötelezettség a gazdaságilag életképes üzem meghatározására a modernizációs intézkedések alkalmazásakor

Az Európai Unió a vidékfejlesztési támogatások keretében teremtette meg a mezőgazdasági üzemek modernizációs támogatási lehetőségét, két jogszabály megalkotásával. Az egyik „A Tanács 1257/1999 EK Rendelete az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapról (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és bizonyos rendeletek módosításáról és hatálytalanításáról”(7). A másik a részletes szabályozást tartalmazó „A Tanács 2002. február 26-i 445/2002 EK Rendelete az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapról (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1257/1999/EK tanácsi rendelet alkalmazására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról” című jogszabály (8).

A vidékfejlesztési rendelet több támogatható intézkedést tartalmaz, az egyes intézkedések alkalmazását különböző feltételekhez köti. Vannak olyan intézkedések (jogcímek), melyeknél a támogatásokhoz való hozzáférés feltétele a gazdasági életképesség¹², de az életképességet a rendelet konkrét mérőszámokkal nem határozza meg.

⁸ Továbbiakban: vidékfejlesztési rendelet.

⁹ European Conference on Rural Development Cork 7-9 November 1996.

¹⁰ The Cork Declaration: a living countryside

¹¹ European Charter for Rural Areas

¹² Lásd: 1. melléklet.

A szóban forgó intézkedések:

1. Mezőgazdasági beruházások támogatása¹³ (II. cím, I. fejezet, 5. cikk és 7. cikk¹⁴),
2. Fiatal gazdálkodók pályakezdésének¹⁵ támogatása (II. cím, II. fejezet, 8. cikk),
3. Mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése (II. cím, VII. fejezet, 26. cikk).

Ez utóbbi intézkedésnél az életképességet az üzleti tervvel kell bizonyítani, az első kettőnél viszont tartalmilag is le kell írni, pontosabban ezeknél a 445/2002 EK Rendelet a „gazdaságilag életképességet bemutató kritériumok”-ról szól, mint követelményről.

A mezőgazdasági beruházásoknál a rendelet kimondja: támogatás – többek között – csak olyan gazdaságok számára nyújtható, melyek **„bizonyíthatóan gazdaságilag életképesek”** (the economic viability of which can be demonstrated) (II. cím, I. fejezet, 5. cikk). A gazdaságilag életképes üzem kritériumát (kritériumait) – mint már ezt is jeleztük – a rendelet nem tartalmazza. Az életképesség a gyakorlatban úgy jelentkezik, hogy hol van az a kritikus pont, melyek alatt egy-egy üzem nem képes integrálódni az árutermelés rendszerébe, nem képes modernizációra, illetve nem képes annyi jövedelmet termelni, mellyel egy főfoglalkozású munkaerőt eltartana.

A **fiatal pályakezdők** támogatásánál a gazdaság életképességével kapcsolatos támogatási feltétel – lényegében azonos tartalommal – jelenik meg (8. cikk), hiszen a „pályakezdési támogatás” feltétele többek között a gazdaság vonatkozásában, hogy „a gazdasági életképesség bizonyítható”.

2.1.3. Az Európai Unió gyakorlata az életképesség meghatározásában

Mivel az EU csak a meghatározás kötelezettségét (jogát) írja elő, nyilvánvaló, hogy a tagországok és a tagjelöltek más-más gyakorlatot követnek, sőt azt is tapasztaljuk, az életképesség kritériumát (kritériumait) a tagországok nem ugyanazon a helyen (dokumentumban) közlik. Előfordulhat egy tagország vagy régió operatív programjában, a programkiegészítő dokumentumban, vagy vidékfejlesztési tervében, illetve programjában. Természetesen nem minden ország illetve régió alkalmazza mindkét intézkedést (fiatal gazdálkodók támogatása, beruházások támogatása), ahol az előírás alkalmazása szükséges.

¹³ Az intézkedés a hivatkozott rendelet hivatalos fordítása szerint „befektetés agrárgazdaságokba”, de a tanulmányban a hazai szakmai nyelvben általánosan elterjedt szóhasználatot követjük.

¹⁴ A zárójelben hivatkozások a következő rendeletre: A TANÁCS 1999. május 17-i 1257/1999 EK Rendelete az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapról (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és bizonyos rendeletek módosításáról és hatálytalánításáról.

¹⁵ A pályakezdés úgy értelmezendő, hogy a fiatal gazdálkodó első alkalommal „indít be” mezőgazdasági üzemet.

A tagjelöltek esetében egyszerűbb az áttekintés, hiszen az életképesség kritériumát a SAPARD programok tartalmazzák, országonként ugyan eltérő részletességgel kidolgozva.

Az egyes országok leírásaiban esetenként olyan kifejezéseket is találtunk, melyek nem egészen pontosan értelmezhetők a nálunk megszokott elnevezéseknek megfelelően, vagy a fordítás nem tükrözi hűen a kifejezés tartalmát. A „ferdítés” elkerülése végett inkább **vállaljuk a szakmailag kifogásolható magyar kifejezést, és lábjegyzetben az eredeti idegen-nyelvű fogalmat is feltüntettük.**

2.1.3.1. A tagországok gyakorlata

A tagországok gyakorlatát az írországi Border, Midland és Western régiók, a Southern és Eastern régiók, Anglia, Wales, Svédország, Franciaország, az olaszországi Puglia régió, Portugália és a németországi Brandenburg régió példáján tekintjük át.

Írország (Border, Midland és Western Régiók)

Az írországi 1. közösségi célkitűzés hatálya alá tartozó Border, Midland és Western Régiók a 2000 - 2006-os időszakra készített Operatív Programjuk Programkiegészítő Dokumentumában határozzák meg az életképesség fogalmát (18). A dokumentum az egyéb kritériumokat is tartalmazza, nem érdektelen ezekről is említést tenni annak ellenére, hogy ezek „magja” az alaprendeletben megtalálható.

A „**Fiatalközvetítő támogatása**”¹⁶ alintézkedéshez kapcsolódó előírások:

A támogatás elnyerésének feltétele fiatal gazdálkodónál:

- A gazdálkodónak 35 év alattinak kell lennie és első alkalommal kell mezőgazdasági üzemet beindítania 2000. január 1. után.
- Az igénylőnek olyan gazdaságot kell indítania, amelynek minimum 20 bevétel egysége származik a gazdálkodásból, de maximum 150 bevétel egységgel rendelkezik, beleértve a gazdálkodáson kívüli tevékenységből származó bevételt is.
- A **gazdasági életképesség bizonyítására** az igénylőnek **legalább 50 bevétel egységgel** kell rendelkeznie a gazdaság összes forrását figyelembe véve (beleértve a részmunkaidős gazdálkodást is). Ha egy jelentkezőnek az indítás első napján legalább 20 bevétel egysége származik a gazdálkodásból, de kevesebb mint az 50 bevétel egység, akkor további két év áll rendelkezésére, hogy elérje az 50 bevétel egységet.

Az életképesség meghatározásának alapját tehát az úgynevezett bevételi egységek (Income Units - IUs) adják. A bevételi egység tulajdonképpen egyenérték, melyet tevékenységenként (ágazatonként) megadnak a 7. táblázat szerint. Egy üzem bevételi egységben számított „teljesítményét” a tevékenységek (ágazatok) mérete és a tevékenységhez (ágazathoz) tartozó értékszám szorzata alapján, összesítéssel határozzák meg.

¹⁶ Sub-Measure: Installation Aid for Young Farmers

7. táblázat

A bevételegységek az írországi életképesség számításához

Megnevezés	Egység ¹⁷ (E)	Megnevezés	Egység (E)
Szarvasmarha 6-24 hónapos	0,6 E/db	Üvegházi termények	125 E/ha
Szarvasmarha 24 hónapon túl ¹⁸	1 E/db	Faiskolai állományok	
Tej kvóta	1E/1818 liter	Vonalak ¹⁹	75 E/ha
Ló	1 E/db	Bokrok, cserjék (konténeres)	50 E/ha
Szántóföldi termény (gabona, bab, borsó)	1 E/ha	Díszfák, (szabadföldi)	25E/ha
Burgonya	2 E/ha	Erdei fák, sövények	15 E/ha
Cukorrépa	2E/ha	Széna/szilázs eladásra	1 E/ha
Földieper	2E/ha	Koca tenyésztésre	0,8 E/db
Málna	2E/ha	Koca tenyésztésre és hizlalásra ²⁰	1,1 E/db
Alma	2E/ha	Koca csak hizlalásra ²¹	6 E/100 férőhely
Egyéb intenzív termények	2E/ha	Anyajuh	0,15/db
Gomba	20E/zsák ²²	Kecske (tejelő)	0,25E/db
Gímszarvas	0,30/db	Pulyka (hús)	3E/1000 db
Dámvad és szika szarvas	0,15/db	Tojástermelés (nem ketreces tartás esetén)	1,5 E/100 db
Broilerek	3E/1000 baromfi férőhely	Nyúl	1E/100 anya
Tenyészejérce	8E/1000 db	Juh (1 évnél idősebb, de 2 évesnél fiatalabb)	0,1 E/db
Tojó	3E/1000 db	200 Font Bruttó farmon kívüli bevétel	1 E

Forrás: Border, Midland & Western Regional Assembly, Operational Programme 2000-2006, Programme Copmlement: <http://www.ndp.ie>

¹⁷ Income Units

¹⁸ Az állandó tejkvótára kért tejelő tehenek nem tartoznak ide.

¹⁹ Az eredeti elnevezés „Liner production”, például klónok, vagy mikroszaporítással nagy mennyiségben előállított faiskolai termékek.

²⁰ Breeding and finishing

²¹ Only finishing

²² Az eredeti szövegben „tunnel”: a gombatermesztésben használatos fóliazsák.

A támogathatóság további feltételei:

- A dokumentum I. számú mellékletben meghatározott jó gazdálkodási gyakorlattal összhangban lévő gazdaságok legalább öt éves időtartamig,
- A szükséges szakmai képesség és gyakorlat megléte,
- Azoknak a pályázóknak, akik 1975. Január 1.-én vagy utána születtek rendelkezniük kell szakmai bizonyítvánnyal (gazdálkodásból)²³, vagy azzal egyenértékű képzettséggel. Akik a gazdaság indításának napján nem tesznek eleget a fenti követelménynek, nekik ettől az időponttól számítva legkésőbb két éven belül meg kell szerezniük,
- Azoknak a pályázóknak, akik 1975. január 1. előtt születtek, minimum 3 éves gazdálkodási gyakorlattal kell rendelkezniük és legalább 180 órás elismert gazdálkodási képzést kell teljesíteniük a kezdés időtartamáig vagy legkésőbb attól számítva két éven belül,
- Azoknak a pályázóknak, akik valamilyen speciális gazdálkodásba kezdenek, teljesíteniük kell a vállalkozáshoz kapcsolódó speciális kiegészítő képzést.

A „Mezőgazdasági beruházások támogatása”²⁴ alintézkedés esetén érvényesítendő előírások:

Az a gazdálkodó pályázhat támogatásra, aki rendelkezik legalább 30 bevételegységgel (amelyből legalább 20 bevételegység származik a gazdálkodásból) és az összes bevételi egysége nem több mint 200. Támogatás adható annak a gazdálkodónak is, aki kevesebb, mint 30 bevételegységet tud felmutatni, ha legalább 20 bevételegysége a gazdálkodásból származik és a további bevételi egysége más forrásból (nem gazdálkodásból) rendelkezésre áll, hogy fenntartsa az életképes gazdaságot és finanszírozza a támogatott beruházást. A nem gazdálkodásból származó bevétel meghatározásánál minden háztartási bevétel figyelembe vehető. (A bevételegység számítása a fiatal gazdálkodóknál közölt táblázat alapján történik.)

További támogathatósági kritériumok:

- A szokásos jó gazdálkodási gyakorlattal összhangban lévő gazdálkodás legalább öt éves időtartamig,
- Azoknak a pályázóknak, akik 1975. január 1-je után születtek minimum 3 éves gazdálkodási gyakorlattal kell rendelkezniük, és legalább 180 órás elismert gazdálkodási képzést kell teljesíteniük,
- Azoknak a pályázóknak, akik 1975. január 1-e előtt születtek legalább 5 éves gazdálkodási gyakorlattal kell rendelkezniük,
- A szükséges szakmai képesség és gyakorlat megléte,
- Azoknak a pályázóknak, akik valamilyen speciális gazdálkodásba kezdenek, teljesíteniük kell a vállalkozáshoz kapcsolódó speciális kiegészítő képzést,
- A beruházási támogatás következményeként a termelés növekedése nem megengedett.

²³ Írországból TEGASC bizonyítvánnyal

²⁴ Sub-Measure (ii) Farm Waste Management, BMW Regional OP

Írország (Southern and Eastern Régiók)

Ezek a régiók is az 1. célkitűzés hatálya alá tartoznak, operatív programjuk programkiegészítő dokumentumában a „Fiatal gazdálkodók támogatása”²⁵ alintézkedés szerepel. Az életképesség meghatározására lefektetett kritériumok teljesen megegyeznek az előbb tárgyalt régiókéval (31).

Anglia

Anglia Vidékfejlesztési Programjában külön fejezet foglalkozik azzal, hogy meghatározza mely gazdaságok tekinthetők gazdaságilag életképesnek (21). Ebben a programban egyébként a fiatal gazdálkodók támogatása nem szerepel. A „Mezőgazdasági beruházások támogatása” két intézkedésben jelenik meg:

- a vidéki vállalkozások²⁶ és az
- energianövények²⁷ termesztésének támogatásában.

A programban a 9.1. fejezet (Mezőgazdasági beruházások támogatása²⁸) foglalkozik az életképesség kritériumainak ismertetésével. Eszerint a gazdasági életképesség bizonyításához az alábbiaknak kell teljesülniük:

Azoknak akik a fenti intézkedések alapján kérnek támogatást, a pályázatukhoz üzleti tervet is kell csatolniuk. Az üzleti tervnek be kell mutatnia a gazdaság pénzügyi helyzetének és jövedelmezőségének várható alakulását a beruházás megvalósulása után. Az üzleti tervnek igazolnia kell továbbá, hogy a vállalkozás a jelentkezés időpontjában életképes, vagyis pénzügyileg stabil és jövedelmező. A vállalkozás életképességének ki kell fejeznie, hogy a jelenlegi tulajdonos (bérlő) a vállalkozást külső segítség formájában megvalósuló, rendkívüli befektetés nélkül is fenn tudja tartani.

A gazdaság életképességének megállapítását az illetékes minisztériumi osztály²⁹ végzi, a gazdaság erőforrásainak és termelő adottságainak értékelése alapján. Ez magában foglalja a vállalkozás által folytatott kiegészítő tevékenységek áttekintését is, ezért a pályázónak mellékelnie kell egy listát, ami tartalmazza a vállalkozáshoz kapcsolódó egyéb bevételt biztosító tevékenységek ismertetését. Ahol lehetséges, ezeket az adatokat ki kell egészíteni az utolsó 3 évre visszamenő számlákkal. Újonnan alapított vállalkozásoknál elfogadható költségbecslés. Az értékelést (adó)szakértő végzi, mind a projekt-, mind a gazdaság életképességének értékelése megtörténik.

²⁵ Sub-Measure: Installation Aid for Young Farmers, S&E Regional OP

²⁶ Rural Enterprises Scheme (RES)

²⁷ Energy Crops Scheme (ECS)

²⁸ Investment in agricultural holdings

²⁹ Department for Environment, Food and Rural Affairs (DEFRA)

A fentiek alapján tehát az első intézkedés esetében a gazdasági életképességet a benyújtott üzleti terv értékelésével vizsgálják. Ez azt jelenti, hogy a tervnek tartalmaznia kell egy pénzügyi beszámolót a projekt várható összes bevételeiről és kiadásairól. Az üzleti tervben bemutatott összes várható költség és előrelátható bevétel összevetése után, a tervnek egyértelműen bizonyítania kell, hogy a támogatási időszak letelte után a támogatott projekt önfenntartó, azaz gazdaságilag életképes lesz.

A második intézkedés esetében a jelentkezőnek az utolsó három év pénzügyi számláit (kiadások és bevételek), egyenlegét kell csatolni annak bizonyítására, hogy a vállalkozás gazdaságilag életképes. Amennyiben induló vállalkozásról van szó, akkor az üzleti tervet kell mellékelni.

Anglia (Cornwalland és Scilly szigetek)

Cornwalland és a Scilly szigetek 1. Célterületre vonatkozó Programkiegészítő Dokumentumában található meghatározás a gazdasági életképesség fogalmára (29). A program 4.3 intézkedése a „Mezőgazdasági beruházások támogatása” – **energia növények (miscanthus)** címszó alatt³⁰. Itt azonban sokkal rövidebben írják le a kritériumokat, mivel ez az intézkedés országos (horizontális jellegű), a részletekkel kapcsolatban utal Anglia Vidékfejlesztési Tervére. E helyen a dokumentum közli, hogy azoknak a gazdálkodóknak, akik ezen intézkedés alapján szeretnének támogatásban részesülni, üzleti tervet kell benyújtaniuk annak bemutatására, hogy vállalkozásuk gazdaságilag életképes. Az üzleti tervnek be kell mutatnia a működésben történő fontosabb változásokat, amelyek a diverzifikációhoz és átrendeződéshez kapcsolódnak.

Wales

Wales 14 (kis)térsege tartozik az 1. cél hatálya alá. Az életképesség meghatározásához kapcsolódó kritériumokat a Vidékfejlesztési Tervben rögzítették (30). A Terv 9. fejezetének 3. pontja fejt ki részletesen a meghatározást. Ez a meghatározás sokban fedi azt, amit Anglia Vidékfejlesztési Programjában olvashattunk. Vagyis:

A gazdasági életképességnél elsődlegesen azt vizsgálják, hogy **a vállalkozás fizetőképessége** – a jelenlegi tulajdonos vagy bérlő által – fenntartható-e? A gazdaságnál figyelembe veszik a kiegészítő tevékenységek bevételeit, így például az erdészetet és a turizmust. Ugyancsak a bevétel részeként kezelik a tulajdonos alternatív jövedelmeit (például a szolgáltatásból származókat), ha azok tartósak.

A gazdasági életképesség meghatározásához a pályázónak egy bevétel kimutatást kell benyújtania, kiegészítve azt az utolsó 3 év számláival, valamint a végzett gazdasági tevékenységek teljes listájával. Ha ilyen dokumentumok nincsenek, mert a gazdaság újonnan alapított, abban az esetben üzleti tervet kell

³⁰ Measure 4.3 Investment in agricultural holdings - energy crops (miscanthus)

csatolni. A beruházás utáni pénzügyi helyzetet a költségbecslésnek kell kimutatnia. Az értékelést egy egész gazdasági évre kell vetíteni, tekintetbe véve a bevételeket és a kiadásokat.

Ha a pénzügyi számlák és a bevétel kimutatások azt bizonyítják, hogy a gazdaság pénzügyileg stabil és jövedelmező, továbbá a tulajdonosnak van olyan bevétele, ami elegendő a szükségleteinek fedezéséhez, akkor további vizsgálatot nem végeznek. Ha a gazdaság pénzügyileg gyenge, akkor be kell mutatni a bevétel növekedését. Ez azt jelenti, hogy a mezőgazdaságból származó bevételnek, más meglévő bevételi lehetőségekkel együtt elegendőnek kell lennie a tulajdonos saját szükségleteinek fedezésére.

Olyan részidős gazdaságoknál, amelyek sürgős környezetvédelmi és állatok megfelelő elhelyezésével kapcsolatos fejlesztéseket hajtottak végre, alacsony éves bevételi szint, esetleg veszteség is elfogadható, ha a gazdaság egyébként hosszú távon életképesnek tekinthető.

A gazdasági életképesség meghatározására használt költségszámításnak elegendő információt kell tartalmaznia a vállalkozás gazdasági körülményeiről és egyéb, a támogatást lebonyolító hatóság által feltett kérdésekről. A hatóság elfogadhat egyszerűsített pénzügyi számítást, ha a gazdaságot a tapasztalat alapján gazdaságilag életképesnek ítélik. Ilyenek például azok a nagy tejtermelő gazdaságok, amik megfelelően nagyok és csak kis mértékű kötelezettségvállalással (tartozással) rendelkeznek.

Svédország

Svédország Környezeti és Vidékfejlesztési Tervében a „Mezőgazdasági beruházások támogatása” és a „Fiatal gazdálkodók támogatása” egyaránt megtalálható (32). Mindkét intézkedésnél a gazdasági életképesség bizonyítására lefektetett kritériumok lényegében megegyeznek a walesi Vidékfejlesztési Tervben leírtakkal. Eltérés leginkább csak a kért igazolások elnevezésében van (de tartalmilag ugyanarra vonatkoznak), illetve a fiatal gazdálkodók támogatása esetén a szükséges bevételi szint elérésére szabott határidőkben.

A „Mezőgazdasági beruházások támogatása” intézkedésnél a gazdasági életképesség vizsgálatokor – Wales-hez hasonlóan – elsősorban a fizetőképesség fenntarthatóságát értékelik. A gazdaság bevételeinél figyelembe veszik a kiegészítő tevékenységeket (mint például: erdészet, turizmus) és a tulajdonos alternatív bevételeit, ha azok állandóak.

A gazdasági életképesség meghatározásához a pályázónak egy jövedelemkimutatást kell benyújtania, kiegészítve az éves számlákkal, valamint a végzett gazdasági tevékenységek teljes listájával. Ha ezek a dokumentumok nem érhetőek el, mert például a gazdaság újonnan alapított, abban az esetben költségbecslést kell csatolni. A beruházás utáni pénzügyi helyzetet a költségbecslésnek kell kimutatnia. Az értékelést egy egész gazdasági évre kell vetíteni, tekintetbe véve a bevételeket és a kiadásokat.

A svéd rendszer is elfogad egyszerűsített pénzügyi számítást, ha a gazdaságot a tapasztalat alapján gazdaságilag életképesnek ítélik.

A fiatal gazdálkodók támogatása esetén ugyancsak a wales-i feltételeket követik. A legfontosabb kritérium, hogy a vállalkozás fizetőképessége legalább öt évig gazdaságilag fenntartható legyen külső pénzügyi segítség nélkül. A költségbecslésnek ki kell mutatnia, hogy az indítástól számított nem több, mint három év múlva a gazdaság rendelkezik annyi bevétellel, ami más meglévő bevételi forrásokkal együtt elegendő a gazdálkodó számára. A bevétel nem lehet olyan alacsony szintű, hogy az alapítás utáni időszakot követően, a gazdaság folyamatos fennmaradása teljes egészében az indítási támogatástól függjön. A költségszámításnak teljes körűnek és könnyen érthetőnek kell lennie, és számos kiegészítő információt is közölni kell a pályázatban (többek között: a gazdaság területe, a bevétel szintje, a tervezett beruházás, a becsült munkaerő szükséglet és rendelkezésre álló munkaerő).

Franciaország

Franciaország a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervének 9.2.5. fejezete³¹ tartalmazza a gazdasági életképesség bemutatására szolgáló követelményeket (23).

A követelmények legfontosabb eleme, hogy a pályázónak (aki beruházási támogatást igényel, vagy fiatal gazdálkodóként pályázik) bizonyítania kell, hogy a gazdaságában képes elérni az úgynevezett „referencia jövedelem” meghatározott szintjét. A gazdaság jövedelmét a számviteli és pénzügyi terv elemzésével (analízis) határozzák meg. Ha az elemzés azt igazolja, hogy 5 év elteltével a gazdasági helyzetet sikerül fenntartani és fejleszteni, továbbá 3 éven belül sikerül elérni a referencia-jövedelem legalább 60%-át, akkor számíthat támogatásra.

A referencia jövedelem³² nemzeti szinten az összes nem mezőgazdasági-, a magán- és a „félíg-közszektor” (semi-public) szektor teljes idejű foglalkoztatottainak átlagjövedelme, mely 2001-ben 15229,66 € volt. Tehát a gazdálkodónak 3 éven belül jövedelemként kell felmutatnia ennek 60%-át (9137,79 €). Kivételes esetben minimum 6091,86 € jövedelem (ami a referencia jövedelem 40%-a) is elfogadható.

Olaszország (Puglia régió)

Hasonló meghatározást tartalmaz az olaszországi Puglia régió 2000-2006-os programozási időszakra készült Operatív Programja³³ (24). A „Mezőgazdasági beruházások támogatása”³⁴ intézkedés esetében a mezőgazdasági vállalkozás számára egy jövedelemigényt határoznak meg, a természeti adottságoktól függően, differenciáltan.

³¹ 9.2.5. Critères utilisés pour démontrer la viabilité économique

³² Nemzeti hatóság által kerül megállapításra

³³ Italy, Objective 1 Operational Programme 2000-2006 for Puglia Region

³⁴ Misura: n. 4.3 Investimenti nelle aziende agricole.

A közösségi irányelv alapján hegyvidékinék, vagy elmaradottnak besorolt területeken (vagyis kedvezőtlen adottságú területeken) a vállalkozás (gazdaság) nettó jövedelmének – amely kimutatható a vállalkozás mérlegéből – a referencia jövedelem 50%-át kell elérnie. Nem kedvezőtlen adottságú területeken az elérendő jövedelem a referencia jövedelem 60%-a.

A referencia jövedelem jelenleg 34078000 líra (mintegy 17600 €), amit nemzeti szinten határoznak meg minden évben a legfrissebb adatok alapján. Amennyiben ezek az adatok nem állnak rendelkezésre, akkor az előző évi érték inflációval korrigált adatát veszik.

A vállalkozás bármilyen területen tevékenykedik, olyan munkaerő-igényű kell, hogy legyen, amely megfelel évi legalább egy mezőgazdasági munkaerő egységnek (ULA), azaz 2200 óra/év munkaszükségletnek.

Portugália

Portugália a Programkiegészítő Dokumentumban (20) határozta meg az életképesség kritériumát az alábbiakban leírt összefüggésekkel:

A „Mezőgazdasági beruházások támogatása” intézkedéshez³⁵ a következő képleteket alkalmazzák:

- a) $NAV_{fc}/AWU \geq 1.2 * (MDW * AWU)$ és
- b) $[\Delta NAV_{fc} - (\Delta AWU * MDW)]/I \geq r$, if $\Delta AWU > 0$
vagy
 $\Delta NAV_{fc}/I \geq r$, if $\Delta AWU \leq 0$

Ahol:

NAV_{fc} ³⁶ – nettó hozzáadott érték

AWU ³⁷ - éves munkaerő egység

MDW ³⁸ - minimálbér

I ³⁹ - beruházás

r ⁴⁰ - megtérülési ráta

Ebben az esetben a nettó hozzáadott érték és az éves munkaerő egység hányadosának nagyobbnak, vagy megegyezőnek kell lennie, mint a minimálbér és az éves munkaerő egység 1,2-szeres szorzata. Valamint a nettó hozzáadott érték változás és a beruházás hányadosának nagyobbnak vagy megegyezőnek kell lennie a megtérülési rátával. (Ebben az esetben, az előbb meghatározottak helyett teljesülhet az a feltétel, amikor a nettó hozzáadott érték változásából kivonják az éves munkaerő egység változásnak és a minimálbérnek a szorzatát, és ezt az értéket osztják a beruházás értékével.)

³⁵ Article 5

³⁶ Net added value at factors cost, VAL_{cf} portugálul

³⁷ Annual work unit, UTA portugálul

³⁸ Minimum domestic wage, SMN portugálul

³⁹ Investment

⁴⁰ Refunding rate (ECB)

„Fiatal gazdálkodók támogatása” esetén⁴¹ a támogatáshoz történő hozzáféréshez az életképességet egy másik képlettel számolják (NAVfc/AWU \geq MDW - három év vonatkozásában). Ha a nettó hozzáadott érték (NAVfc) és az éves munkaerő-egység (AWU) hányadosa három év átlagában nagyobb a minimálbérnél (MDW), vagy azzal megegyező, akkor életképesnek, támogathatónak minősül a vállalkozás.

Németország (Brandenburg régió)

A németországi Brandenburg Régió Operatív Programjának (28) a „Mezőgazdasági beruházások támogatása”⁴² a következő támogathatósági kritériumokat tartalmazza:

A szakképzettség és a jövedelmezőség igazolása:

- Azok a mezőgazdasági vállalatok támogathatók alapvetően, amelyek a nyugdíjjogosultság szempontjából előírt minimális üzemnagyságot elérik, illetve meghaladják, és a jövedelemadó kötelezettség értelmében a mezőgazdasági üzemek jellemzőinek megfelelnek, vagy mezőgazdasági üzemként gazdálkodnak, és közvetlenül egyházi, közhasznú és jótékony célt szolgálnak.
- Az üzemként maximum 200000 DM (102260 €) összegű támogatható beruházás esetében a támogatást igénylőnek a következőknek kell megfelelnie (agrárhitel):
 - Igazolniuk kell, hogy rendelkeznek olyan **szakmai képesítéssel**, amely egy mezőgazdasági üzem szabályszerű működtetéséhez szükséges. Jogi személyek és személyi társaságok (ilyen jogi forma nem létezik Magyarországon) esetében a vállalati vezetőség legalább 1 tagjának a fent említett feltételeknek meg kell felelnie.
- Igazolniuk kell a **jövedelmezőséget**, mely az intézkedés célirányos megvalósítása utáni fizetőképességgel bizonyítható.
- Az üzemként legalább 200000 DM (102260 €), de maximum 2,5 millió DM (1,278 millió €) összegű támogatható beruházás esetében a támogatást igénylőnek a következőknek kell megfelelnie (kombinált támogatás):
 - **Agrárvégzettséget** igazoló bizonyítvány és egy **mezőgazdasági szakiskola** sikeres elvégzése vagy egy hasonló értékű **szakmai képzettség** igazolása, amely alkalmassá teszi arra, hogy egy mezőgazdasági üzemet szabályszerűen működtessen. Jogi személyek és személyi társaságok esetében a vállalati vezetőség legalább 1 tagjának a fent említett feltételeknek meg kell felelnie.
 - Alapvetően legalább 2 évre szóló előzetes könyvelést kell előterjeszteni az üzemgazdaságról,
 - az engedély megadásától számított, legalább 10 évet magába foglaló, folyamatos könyvelés megléte, amely a Mező-, Erdőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium (BML) éves zárásának megfelel,

⁴¹ Article 8

⁴² 5.1.1. számú intézkedés, Maßnahme 5.1.1. Investitionen in landwirtschaftlichen Betrieben

- az elmúlt 10 évre vonatkozó mérhető és tisztázott sajáttőke-képzés, amely a könyvelés év végi zárása alapján bizonyítható,
- a vállalat üzemeltetését szolgáló beruházási tervezet igazolása, amely megvalósításra kerül. A vállalat kiindulási helyzetét vizsgálva külön megvizsgálják az előzetes könyvelést és a sajáttőke képzését, és egy egyszerű becslést készítenek a megvalósítás utáni jövedelmezőségre vonatkozóan.
- A kérelem előterjesztése előtt legfeljebb 2 évvel alapított cégek esetében - ha az előzetes könyvelés kevesebb, mint 2 évre szól, és ahol, egy egyszeri, önálló létalap létrehozása igazolható, ott a mérhető sajáttőke képzés helyett a vállalat egy mérhető sajáttőke részesedést mutasson ki.

Az ismertetett példák alapján tehát látható, hogy a tagországok illetve régiók eltérő módon határozzák meg a gazdasági életképesség fogalmát. Elmondható, hogy elsősorban a saját gazdasági adottságaiknak és helyzetüknek, illetve a támogatottak körének megfelelően töltik meg tartalommal az Unió adta keretet.

2.1.3.2. A gazdasági életképesség meghatározása a SAPARD programokban

A SAPARD tervek – az előírásoknak megfelelően – minden esetben tartalmazzák a gazdaságilag életképes üzem feltételeinek leírását, bár esetenként nagyon szűkszavúan (15).

Bulgária

A pályázónak a fejlesztési tervében bizonyítania kell, hogy a mezőgazdasági vállalkozás a projekt megvalósulási időszakának végére gazdaságilag életképes. Gazdasági életképesség alatt a mezőgazdasági vállalkozás erőforrásainak optimális hasznosítását értik, továbbá, hogy a vállalkozás képes egyéb pénzügyi támogatás nélkül működni, és a korábbinál magasabb bruttó bevételt előállítani.

Az életképességi kritériumokat az alábbiak szerint határozzák meg:

- A mezőgazdasági vállalkozásnak bizonyítania kell, hogy szabályosan megfelel tartozási kötelezettségének, anélkül, hogy kockáztatná a mezőgazdasági vállalkozás normális működését.
- A program kezdetét megelőző időszagnál, legalább 10%-al magasabb bruttó bevétel termelése.

Észtország

A potenciális kedvezményezettnek bizonyítani kell képességét a gazdasági folytonosság fenntartására, a beruházást követő legalább három évben. Ezen kritériumnak való megfelelést az üzleti terv és a „beruházás támogatási pályázat módszertanának”⁴³ értékelése alapján határozzák meg.

⁴³ Methodology for Investment Support Application, ez nem került ismertetésre a SAPARD Tervben

Lettország

A gazdasági életképességet a pályázó üzleti tervének és számláinak alapján határozzák meg, a pénzügyi szektorban általánosan alkalmazható kritérium használatával, a fizetőképesség vizsgálatával. Az életképesség megállapítására az alábbi összefüggést használják:

Az életképesség meghatározása a beruházás előtti évben: *a fejlesztésre rendelkezésre álló források és a fizetőképesség hányadosa*. Ha ez a hányados meghaladja a 20%-ot (0,2), akkor támogatható, ha kevesebb, mint 20%, akkor nem támogatható az üzem.

A képletben *a fejlesztésre rendelkezésre álló források* = fizetőképesség - éves kifizetések kölcsöntörlesztésre (tőketörlesztés + kamattörlesztés). *A fizetőképesség* = az adózás előtti profit – a jövedelemadó + az egyéb bevétel – egyéb bevételhez kapcsolódó költségek + a kamatok + az amortizáció.

A gazdasági életképesség meghatározása a project megvalósítása utáni évben:

A fejlesztésre rendelkezésre álló források és a fizetőképesség hányadosa. Ha az eredmény nagyobb mint 0 akkor elfogadható, ha kisebb, akkor nem támogatható a pályázat.

A fenti számításnál figyelembe kell venni, hogy a bírálók azt feltételezik:

- az „egyéb bevételek plusz az egyéb bevételekhez kapcsolódó költségek” = 0,
- a „kölcsöntörlesztéseknél” nem veszik figyelembe a rövid távú kifizetéseket.

Litvánia

A pályázónak az üzleti tervében be kell mutatnia a projekt gazdasági életképességét, és azt a tényt, hogy szabályosan el tudja látni tartozási kötelezettségét anélkül, hogy a vállalkozás normális működését kockáztatná. Az alábbi kritériumokat alkalmazzák a gazdasági életképesség szintjének meghatározásához:

- teljes tartozási ráta,
- likviditási ráta, (a fizetőképesség a rövid távú kötelezettségeken túl, likviditási gyorsráta),
- tartozási ráta,
- jövedelmezőségi ráta, (nettó haszonkulcs, megtérülés),
- a projekt belső megtérülési rátája meg kell haladja a kölcsöntőke mértékét.

Románia

A gazdasági életképességet a megvalósíthatósági tanulmány és a különböző gazdasági és pénzügyi indikátorok alapján kell bizonyítani. Ezek egyikét használják mint kiválasztási kritériumot (nettó profit/ forgalom). Ezzel a mutatóval kell demonstrálnia a projekt gazdasági és pénzügyi életképességét.

Gazdasági életképesség alatt az eredményes pénzügyi teljesítések fennállása, és az a képesség értendő, hogy a projekt üzemeltetési tevékenységeit ismétlődő köztámogatás nélkül működtetni tudja. A kedvezményezettnek bizonyítania kell, hogy képes szabályosan teljesíteni tartozását és kötelezettségeit, anélkül, hogy kockáztatná a gazdasági tényező tevékenységeinek normál végrehajtását, és alapvető nettó bevételt termel (legalább 5% profitot).

Szlovénia

A kedvezményezettnek üzleti tervet kell bemutatnia a mezőgazdasági vállalkozás és a beruházás gazdasági életképességének bizonyítására. A beruházásnak hozzá kell járulnia a versenyképességének jelentős növeléséhez (a projekt belső megtérülési rátája meg kell haladja a 8%-ot).

A „Mezőgazdasági beruházások támogatása” intézkedésnél gazdaságilag életképesnek tekintik az üzemet, ha a beruházás előtti évben a mezőgazdasági tevékenységből származó jövedelem egyenértékű a kereskedelmi szektorban dolgozók átlagjövedelmével. Fiatal gazdálkodók esetében a jövedelemparitást a beruházás megkezdése utáni harmadik évben vizsgálják. Ennek a kritériumnak a teljesülését az üzleti tervben be kell mutatni.

Szlovákia

A SAPARD program keretében csak azoknak a mezőgazdasági vállalkozásoknak adnak támogatást (vagyis azokat tekintik életképeseknek), melyek képesek a pénzügyi erőforrásaikban nettó növekedést elérni. Ezek a vállalkozások nem függhetnek más forrásoktól (úgy mint támogatások, banki hitelek) és termelésükkel és egyéb kiegészítő tevékenységükkel hozzáadott értéket kell létrehozniuk.

A vállalkozások gazdasági helyzetének mérlegeléséhez a 8. táblázatban közölt mutatószámokat használják.

8. táblázat

**A vállalkozások megítéléséhez alkalmazott mutatószámok
Szlovákia SAPARD tervében**

Mutató	Képlet	Kritérium
Az összes tőke jövedelmezősége	Nettó profit a könyvelési periódusban / összes tőke	TCR ⁴⁴ >1%
Fedezeti arány	A saját termékek, áruk, szolgáltatások utáni bevétel x 100 / működési költség	COCS ⁴⁵ >100%
Egységnyi termékre jutó hozzáadott érték	Hozzáadott érték x 100 / termékmennyiség	AVSP ⁴⁶ >10%
Kötelezettségek	Külső tőke x100 / összes vagyon	TIA ⁴⁷ <60%

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/index_en.htm

Támogatás akkor adható, ha a táblázatban közölt mutatók közül legalább kettő megfelel a kritériumoknak, és ezek közül az egyiknek mindenképpen a „kötelezettségek” mutatónak kell lennie.

Ha egyszerűsített könyvelést vezet a vállalkozás, akkor a 9. táblázat mutatószámai szerint mérlegelnek.

Támogatás akkor adható, ha a táblázatban közölt mutatók közül legalább kettő megfelel a kritériumoknak, és ezek közül az egyiknek mindenképpen a „kötelezettségek” mutatónak kell lennie.

⁴⁴ Teljes tőkejövedelmezőség

⁴⁵ A működési költségek fedezete az árbevétellel

⁴⁶ Termelésre jutó hozzáadott érték

⁴⁷ A vagyon összes kötelezettsége

9. táblázat

Az egyszerűsített könyvelést vezető vállalkozások megítéléséhez alkalmazott mutatószámok Szlovákia SAPARD tervében

Mutató	Képlet	Kritérium
Eredmény a vagyonszázalékában	$\frac{\text{Profit / veszteség a könyvelési periódusban}}{100 / \text{összes vagyon}}$	$RA^{48} > 1\%$
A kiadások fedezete az árbevétellel	$\frac{\text{A termékek, áruk és szolgáltatások eladása}}{\text{az adóalapból levonható költségek}} \times 100$	$CER^{49} > 100\%$
Kötelezettségek aránya a vagyonhoz képest	$\frac{\text{kötelezettségek összesen}}{100 / \text{összes vagyon}}$	$TIA^{50} < 60\%$
Profit / veszteség – bevételi arány	$\frac{\text{Profit / veszteség a könyvelési periódusban}}{100 / \text{az adóalapba tartozó bevétel}}$	$RP^{51} > 2\%$

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/index_en.htm

Csehország

A pályázók értékelésénél egyrészt vizsgálják a vállalkozás pénzügyi helyzetét, másrészt a benyújtott üzleti tervet vagy megvalósíthatósági tanulmányt.

A kettős könyvelést vezető, már működő vállalkozásoknak a pályázat benyújtását megelőző három év mérlegszámla-, profit és veszteség- valamint cash-flow kimutatását kell benyújtaniuk. Az egyszeres könyvelést vezető, már működő vállalkozásoknak kimutatást kell benyújtaniuk az aktívákról és passzívákról, valamint a bevételekről és a kiadásokról.

A múlttal nem rendelkező, kettős könyvelést vezető vállalkozásoknak, ahol a projekt költség az 5 millió cseh koronát (138900 €) nem haladja meg, üzleti tervet kell benyújtaniuk. Az 5 millió cseh koronát (138900 €) meghaladó projekteknél, egy akkreditált intézmény által kidolgozott (piaci tanulmányt is tartalmazó) megvalósíthatósági tanulmány szükséges.

A gazdasági életképességet a beruházás megvalósulásának a végén, cash-flow kimutatással kell igazolni.

⁴⁸ Eredmény a vagyonszázalékában

⁴⁹ A kiadások fedezete az árbevétellel

⁵⁰ A vagyonszázalék aránya

⁵¹ Profit/veszteség – bevételi arány

A dokumentumok, illetve meghatározások áttekintése után az látszik, hogy az egyes országok különbözőképpen határozták meg az életképességet és különböző módon végzik az életképesség vizsgálatát is, de vannak hasonlóságok is. Az áttekintett példák többségében az életképesség meghatározásra, illetve vizsgálatára *üzleti tervet* vagy *megvalósíthatósági tanulmányt* is kérnek (egyébként ez a SAPARD rendelet szerint követelmény). Ezek tartalma részleteiben eltérő, de mindenképpen tartalmazzák a vállalkozás- és a fejlesztés bemutatását, működési-, marketing- valamint pénzforgalmi tervet. A tagországok jellemzően különböző pénzügyi számlákat és kimutatásokat kérnek. Ugyancsak jellemző, hogy azok az üzemek, melyek nem tudnak kimutatni jövedelmet, jövedelem-növekményt, valamilyen hatékonyság-javulást, nem számíthatnak támogatásra. A fejlesztések által elért (illetve remélt) „javulást” gyakran képletek alkalmazásával, illetve konkrét mutatószámok számításával mérik.

2.2. Életképes üzemek, fejlesztési eséllyel

2.2.1. Előzmények: hazai próbálkozások a meghatározásra

Az életképesség a hazai szakirodalomban ugyan sűrűn előforduló kifejezés – főként a tulajdon- és szervezeti változások következtében előállt birtokstruktúra kapcsán – de az olyan tartalommal való megtöltése, mint az EU követelménye, váratott magára. Tekintve, hogy az uniós jogszabály sem tartalmaz konkrét definíciót, illetve feltételrendszert, elvileg nagy a mozgásterünk. A gyakorlatban azonban a mozgáster erősen leszűkül amiatt, hogy a Bizottságot meg kell győzni arról, hogy az általunk támasztott kritériummal (vagy kritériumokkal) leírt üzem gazdaságilag tényleg életképes.

2.2.1.1. Az életképes családi gazdaság feltételei minimális ágazati méretek előírásával

Elvileg nem lehet kizárni annak a lehetőségét, hogy ágazati méretek alapján határozzuk meg az életképes üzemméret kritériumait. Készültek is arra kalkulációk, hogy különböző ágazatokban mekkora az a minimális ágazati méret, mely egy család megélhetéséhez szükséges. Egy ilyen kalkuláció (2) konkrét megállapításai alapján a 10. táblázatban szereplő méreteket⁵² kapjuk.

⁵² Általános kiindulási feltétel volt, hogy egy-egy ágazatban 2 millió forint körüli éves bruttó jövedelem keletkezzen.

10. táblázat

Minimális ágazati méretigény a családi gazdaságoknál

Ágazat	Méret	Megjegyzés
Búza*	120 ha	2 főfoglalkozású munkaerővel
Kukorica*	131 ha	2 főfoglalkozású munkaerővel
Napraforgó*	220 ha	2 főfoglalkozású munkaerővel
Cukorrépa*	44 ha	2 főfoglalkozású munkaerővel
Alma	8,3-9,9 ha	négytagú család munkaerejére
Őszibarack	6,9-8,0 ha	négytagú család munkaerejére
Szabadföldi paradicsom	6,9-7,9 ha	négytagú család munkaerejére
Fűszerpaprika	4,0-4,3 ha	négytagú család munkaerejére
Szőlő (bornak)	11-24 ha	négytagú család munkaerejére
Sertés (koca)	20-25 egyed	2 fővel, a szaporulat hizlalásával
Vágócsirke	20-60 ezer egyed	2 fővel, éves létszám
Tojástermelés (étkezési)	3,3-4,0 ezer egyed	2 fővel, beoláozott tojó
Tejtermelés	17-22 tehén	2 fővel, jó és közepes termelési színvonal esetén
Juhászat (anyajuh)	330 egyed	2 fővel, tejtermelésre szakosodva

*Egyprofilú üzem, illetve a jelölt növények összes területe 100 ha, a vetésterületi arány a növények felsorolása sorrendjében: 35%, 35%, 15%, 15%.

Forrás: A földbirtok-politika Intézményes fejlesztése II. kötet, A családi gazdaságok birtokpolitikai vonatkozásai. Szerk.: Alvincz József – Tanka Endre. AKII, Budapest, 2001. alapján.

A gazdaságilag életképes üzem kritériuma – tekintettel a közölt kalkulációra – úgy lenne megfogalmazható, hogy **„gazdaságilag életképes az az üzem, melyben legalább egy ágazat mérete elér egy kalkulált minimális méretet”**. A gond abban az esetben jelentkezik, ha egy gazdaság több ágazattal foglalkozik, de egyetlen ágazata sem éri el a „minimális” méretet, ugyanakkor ágazatainak összeteljesítménye elegendő egy főfoglalkozású munkaerő, esetleg egy család eltartásához. Ezen a vonalon azért sem lenne célszerű elindulni, mert az üzemek termelési szerkezete számtalan (az ágazatok számától- és méretétől függő) kombinációban előfordul.

Egyébként csupán tájékozódó jelleggel megnéztük, hogy az egyéni gazdaságok közül vajon hány gazdaság éri el az említett minimális értékeket? A 11. és 12. táblázat adatai azt mutatják, hogy igen kevés, talán kétezerre becsülhető egyéni gazdaság éri el egy-egy ágazat kalkulált minimális méretét (különösen, ha számításba vesszük a halmozódás lehetőségét is!), a közölt minimális értékek már csak ezért sem használhatók az életképesség meghatározására.

11. táblázat

A minimális ágazati méretet elérő üzemek száma 2000-ben

Ágazat	Méret	Egyéni gazdaságok száma	
		a mintában ⁵³	összesen ⁵⁴
Búza	120 ha felett	22	179
Kukorica	131 ha felett	19	152
Napraforgó	220 ha felett	1	8
Cukorrépa	44 ha felett	1	13
Alma	8,3 ha felett	20	418
Őszibarack	6,9 ha felett	1	24
Szabadföldi paradicsom	6,9 ha felett	1	5
Fűszerpaprika	4,0 ha felett	-	-
Szőlő (minőségi, bornak)	11 ha felett	4	66
Sertés (koca)	20 egyed felett	15	423
Vágócsirke	20 ezer egyed felett	7	305
Tojástermelés (étkezési)	3,3 ezer egyed felett	-	-
Tejtermelés	17 tehén felett	69	717
Juhászat (anyajuh)	330 egyed felett	31	501

12. táblázat

A minimális ágazati méretet elérő üzemek száma 2001-ben

Ágazat	Méret	Egyéni gazdaságok száma	
		a mintában	összesen
Búza	120 ha felett	33	216
Kukorica	131 ha felett	19	117
Napraforgó	220 ha felett	-	-
Cukorrépa	44 ha felett	4	29
Alma	8,3 ha felett	22	339
Őszibarack	6,9 ha felett	3	52
Szabadföldi paradicsom	6,9 ha felett	1	4
Fűszerpaprika	4,0 ha felett	4	106
Szőlő (minőségi bornak)	11 ha felett	6	113
Sertés (koca)	20 egyed felett	17	361
Vágócsirke	20 ezer egyed felett	4	149
Tojástermelés (étkezési)	3,3 ezer egyed felett	1	24
Tejtermelés	17 tehén felett	79	636
Juhászat (anyajuh)	330 egyed felett	31	395

⁵³ Az AKII által működtetett tesztüzemi rendszerben 2000. évre vonatkozóan 1378 egyéni gazdaság szerepel.

⁵⁴ A minta értékei szerint. A mintában található alacsony egyedszámok miatt a becslés nem megbízható! A megbízhatósághoz a reprezentatív mintának való megfelelés esetén is minden ágazatnál legalább 10 egyedszámra lenne szükség.

2.2.1.2. Milyen feltételekről szólnak a családi gazdaságokra vonatkozó jogszabályok

Az Országgyűlés 2001-ben – a családi gazdaságok elterjedésének segítésére – módosította a földtörvényt (1). A törvény a családi gazdaság fogalmát a következőképp határozza meg. „... legfeljebb 300 hektár nagyságú termőföld (ideértve a mező-, erdőgazdasági művelés alatt álló belterületi földet is) tulajdonával, illetőleg haszonbérletével, használatával rendelkező gazdálkodó család valamennyi termőföldje, az ahhoz tartozó leltárban megjelölt ingatlan és ingó vagyontárgyak (épület, építmény, mezőgazdasági berendezés, felszerelés, gép, állatállomány, készlet stb.) hasznosításával, legalább egy családtag teljes foglalkoztatásán és a többi családtag közreműködésén alapuló gazdálkodási forma.”

A törvény a méretre vonatkozó alsó korlátot (minimális területi méretet) nem határoz meg, de a „családi gazdálkodóval” kapcsolatban alkalmaz minimum követelményeket.

A hivatkozott jogszabály szerint családi gazdálkodó a családi gazdaság központja szerint illetékes földművelésügyi hivatal nyilvántartásába bejegyeztető személy, aki (egyéb feltételek mellett):

- élethivatásszerűen mezőgazdasági, illetve mezőgazdasági és kiegészítő tevékenységet folytat,
- mezőgazdasági vagy erdészeti szakirányú képzettséggel rendelkezik vagy ennek hiányában igazolja, hogy legalább 3 éve folytatja a mezőgazdasági, illetve mezőgazdasági és kiegészítő tevékenységét és ebből árbevétele származott.

A családi gazdaságok nyilvántartásáról szóló rendelet (3) többek között úgy fogalmaz, hogy az FM hivatal a családi gazdaságot akkor veszi nyilvántartásba, ha (egyéb feltételek mellett) a családi gazdálkodó:

- nyilatkozatot csatol arról, hogy élethivatásszerűen kívánja végezni a mezőgazdasági és kiegészítő tevékenységet,
- bemutatja a szakirányú, legalább középfokú képzettségét igazoló okiratot.

A nyilvántartásból törlésre kerül a gazdaság többek között akkor, ha „a gazdálkodó család tagjainak tulajdonában, használatában lévő földterület nagysága meghaladja a 300 hektárt.”

Az összegzésként megállapítható, hogy a hivatkozott törvényben, illetve a végrehajtásról szóló rendeletben sincs szó gazdasági életképességről, illetve arról, hogy mekkora mérettől tekinthető egy gazdaság egy család, vagy egy családtag eltartására alkalmas méretűnek. Van viszont felső korlát, a földterület alapján. A jogszabályok ugyanakkor a gazdálkodóra nézve meghatároznak olyan követelményeket (élethivatásszerű mezőgazdasági foglalkozás, szakképzettség), melyek az életképesség szempontjából is mérlegelhetők, pontosabban mérlegelendők.

2.2.1.3. A gazdaságilag életképes üzem feltételei Magyarország SAPARD tervében

Magyarország először SAPARD terv kapcsán kényszerült konkretizálni a gazdaságilag életképes üzem fogalmát, mert a modernizációs intézkedéseket lényegében olyan feltételekkel lehet alkalmazni, mintha az EU tagja lennénk.

A terv (27) azt a megoldást követte, hogy az egyéni gazdaságoknál a fajlagos árbevétel, a mérlegkészítésre kötelezett vállalkozásoknál pedig a fajlagos eredmény alapján határozott meg mutatószámot. Hozzá kell tenni, hogy a program keretében fejlesztésre rendelkezésre álló források mennyisége igen kevés (az érintett intézkedésekre évente mintegy 3,5 milliárd forint), így – az elaprózódás elkerülése érdekében – **a támogatásra jogosultak körét szűkíteni kellett.**

A SAPARD Terv intézkedései között szereplő „Mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatása” keretében három konkrét (fejlesztési) cél került megfogalmazásra, ezek: gépbeszerzés, épületfejlesztés, egyéb gazdasági épületekkel kapcsolatos beruházások. A jogosultság kritériumai között – mint említettük – szerepel a **„megfelelés a gazdaságilag életképes üzem kitételének”** feltétel is.

A terv az életképes üzem fogalmát az alábbiak szerint határozza meg: „Gazdaságilag életképes az az üzem, amelynek mérleg szerinti eredménye egy fő teljes munkaidős létszámra vetítve egy évben legalább 300 ezer forint (mintegy 1200 €, 2000. évi árakon számolva). A mérleg készítésére nem kötelezett gazdálkodóknál az tekintendő életképes üzemnek, melynek az éves árbevétele egy fő teljes munkaidős létszámra vetítve legalább 3 millió forint (12 ezer €).”⁵⁵ A meghatározás **konkrét, de elég rugalmas is** ahhoz, hogy a pályázatok kiírásakor az indokolt mértékig szigorítani, vagy lazítani lehessen a feltételek alkalmazásán. Például nem rögzíti, hogy több évből (mondjuk az előző három évből) esetleg a legkedvezőbb évet lehessen szerepeltetni, netán úgy, hogy csak a teljes munkaidőben foglalkoztatottak számához történjen a viszonyítás, de mozgásteret enged a tekintetben is, hogy a pályázat benyújtásakor, vagy a fejlesztés megvalósításával kell-e a feltételnek teljesülnie.

Magyarország SAPARD Terve a „gazdaságilag életképes üzemek” definíciójához kapcsolódva – az AKII által készített elemzés⁵⁶ szerint – a mérleg készítésére kötelezett gazdaságok esetében szigorúbb, a mérleg készítésére nem kötelezett gazdaságok esetében viszonylag enyhébb feltételeket szabott, így az egyéni gazdaságoknak nagyobb esélyük van a támogatásokból való részesedésre. A mérlegkészítésre kötelezett gazdaságok közül mintegy 1000-1500, a mérlegkészítésre nem kötelezett gazdálkodók közül pedig hozzávetőlegesen 10-20 ezer válhat potenciális pályázóvá az elemzés szerint. **A kettős könyvelést vezető mezőgazdasági vállalkozásoknak két év átlagában 18,5 százaléka, az ÁMÖ adatai alapján a 960 ezer egyéni gazdaság 1,3 százaléka haladta meg a küszöbértéket.**

⁵⁵ Magyarország SAPARD terve. 85. o.

⁵⁶ Az AKII állásfoglalását a SAPARD Monitoring Bizottság Elnöke kérte 2001. májusában, az idézett megállapítások ebből az állásfoglalásból valók.

A kritériumnak megfelel egy olyan egyéni gazdaság, mely **24 hektár területen** csak gabonatermesztéssel foglalkozik, hektáronként 5 tonna hozamot ér el, és ennek tonnánkénti értéke 25 ezer forint. Megjegyzendő, hogy ha az egyéni gazdaságok életképes méretét ennél jóval kisebb, például 10 hektár földterületen elérhető bevételben határozták volna meg, a támogatások köréből akkor is **kiesne az egyéni gazdaságok 94,8%-a**, az egyéni gazdaságok földterületének 34,1%-a.⁵⁷

A mérlegkészítésre kötelezett üzemeknél – tekintettel arra, hogy a gazdálkodás jövedelmezősége igen alacsony – az említett kritériumot alkalmazva **az üzemek nagyobb hányadát, közel 80%-át kizárnánk** a támogatott fejlesztési lehetőségből⁵⁸.

Az állásfoglalás arra is kitér, hogy a mérleg szerinti eredmény helyett (tekintettel arra, hogy vannak jól gazdálkodó társas vállalkozások, amelyek eredményük egy részét osztalék formájában szétosztják) az adózás előtti, vagy az adózás utáni eredményt célszerű alkalmazni. Az egy fő teljes munkaidős létszám helyett pedig átfogóbb, éves munkaerő-kapacitás mutatót⁵⁹ javasol vetítési alapként használni.

E helyen is felhívjuk a figyelmet arra, hogy egy intézkedésnél a pályázati kiírásban konkretizált és részletesen kifejtett feltétel (például a gazdasági életképesség vonatkozásában) **nem megváltozhatatlan**. A SAPARD program, de majd tagságunkat követően a vidékfejlesztési intézkedések nyomon-követésére is kell működtetni úgynevezett monitoring bizottságot. A bizottság – ha indokoltnak tartja – javasolhatja a feltételek megváltoztatását, akár enyhítését, vagy szigorítását.⁶⁰

A SAPARD terv kritériumait tagságunk esetén nem lenne célszerű használni. Egyrészt, mert nem indokolt gazdálkodási formák szerint megkülönböztetést tenni, és az egyik vállalkozási formánál az eredményességhez kötni, másrészt, mert a fajlagos (a foglalkoztatottak számára vetített) mutató ebben az esetben nem

⁵⁷ Az AMÖ szerint az egyéni gazdaságok 71,9%-a egy hektár alatti, 22,9%-a 1-10 ha közötti méretkategóriába tartozik, a kettő együtt 94,8%. A földterület megoszlása az előbbi kategóriák szerint 6,8%, illetve 27,3%, együtt 34,1%.

⁵⁸ Az AKII által működtetett Tesztüzemi Információs Rendszer adatai szerint 2000-ben a társas vállalkozásoknál (292 társas vállalkozás értékelése alapján) a mezőgazdasági tevékenység üzemi eredménye egy hektár mezőgazdasági területre vetítve 11,3 ezer forint, az adózás előtti eredmény –80 forint (tehát veszteség) volt. A fajlagos eredmény (adózás előtti eredmény alapján) a kisméretű üzemeknél ezer forintban – 10,8; a közepeseknél –1,28; a nagyméretűeknél + 0,82 volt. (5) 2001-ben a társas vállalkozásoknál (369 társas vállalkozás értékelése alapján) a mezőgazdasági tevékenység üzemi eredménye egy hektár mezőgazdasági területre vetítve 24,14 ezer forint, az adózás előtti eredmény 14,18 forint volt. A fajlagos eredmény a kisméretű üzemeknél ezer forintban 9,27; a közepeseknél 11,96; a nagyméretűeknél 15,44 volt.

⁵⁹ Az Éves Munkaerő Egység (Annual Work Unit - AWU) az Európai Unióban is általánosan használt egyenértékű szám a munkateljesítmény mérésekor. A magyarországi tesztüzemi rendszerben az a munkateljesítmény, mely megfelel egy teljes munkaidőben foglalkoztatott, koránál- és egészségi állapotánál fogva teljes értékű munkavégzésre alkalmas dolgozó éves munkaidő teljesítményének, azaz 2200 munkaórának.

⁶⁰ Három SAPARD intézkedésre – közöttük beruházási támogatásokra – 2002-ben már kiírták a pályázatokat, információink szerint a 2003. évi kiírásban a gazdasági életképességre vonatkozó feltételt módosították!

szerencsés. Azért nem, mert az végső soron hatékonysági mutató, az EU pedig a modernizációt elsősorban mérethez köti. Persze a hatékonyság így sem kerülne veszélybe, hiszen a támogatások elnyeréséhez üzleti tervet is kell készíteni, ha valamely szervezet a modernizáció révén nem tudna hatékony gazdálkodást bemutatni, nem számíthatna támogatásra.

2.2.2. Az Európai Unió követelményei szerinti meghatározás

Az EU gyakorlatának áttekintéséből (a tagországoké és tagjelölteké egyaránt) látszik, nagyon változatos eljárásokat alkalmaznak. Mi leginkább azokat tartjuk az alkalmazás szempontjából mérlegelendőnek, melyek egyszerűek, különösebb (nehezen teljesíthető) számviteli- és egyéb nyilvántartási kötelezettségeket nem feltételeznek (követelnek) a pályázóknál, vagyis könnyen alkalmazhatók. Ennek az álláspontnak a kialakításakor azt is mérlegeltük, hogy a jelenlegi tervidőszak minket érintő időtartama 3 év (2004-2006), továbbá az egyéni gazdaságok – a tapasztalatok szerint – nem igazán felkészültek a különböző nyilvántartások alkalmazása terén.

Mindezeket mérlegelve az életképesség meghatározására elvileg kétféle lehetőség kínálkozik. Az egyik: **konkrét naturális paraméterekkel** (területi méret, ágazati méretek) leírjuk, hogy milyen méretű üzemet tartunk gazdaságilag életképesnek. A másik: valamilyen szintetizáló, **összefogó mutatót** alkalmazunk.

A konkrét paraméterekkel történő méretleírás specializált (egyfajta tevékenységet folytató) üzemek esetében különböző számításokkal megalapozva viszonylag könnyen megoldható. Az **üzemek túlnyomó része azonban nem specializált**, vagyis egynél több ágazattal foglalkozik, az ágazati méretek és ágazati arányok szerint rendkívül széles kombinációban. Olyan paraméter-rendszer kidolgozása, amely ezeket a kombinációkat teljes körűen lefedné, szinte lehetetlen.

Ha nem területi (ágazati) mérettel (méretekkel) határozzuk meg az életképes üzemet, akkor több **szintetizáló mutató** alkalmazása vehető számításba. Szintetizáló mutató lehet az üzem

- bevételének (árbevétel),
- termelési értékének,
- eredményének, vagy
- a standard fedezeti hozzájárulás⁶¹ alkalmazása.

Valami fogyatékosága minden mutatónak van, mert például eredménykimutatást a gazdaságoknak csak egy szűk köre végez, így ha az eredmény (nyereség) mutatóval határoznánk meg az életképességet, akkor a támogatási lehetőségéből az üzemek nagyobbik hányadát (nevezetesen az egyéni gazdaságokat,

⁶¹ A nemzetközi szakirodalomban Standard Gross Margin (SGM) néven általánosan használt fogalom, azt fejezi ki, hogy a mezőgazdasági termelő tevékenység egységnyi méretére (egy hektár terület, egy állat) átlagos időjárási és üzemi feltételek esetén mennyi fedezeti hozzájárulás jut. Tulajdonképpen az ágazatok jövedelemtermelő képessége alapján a gazdaság jövedelemtermelő képességének meghatározására is alkalmas. Hazai szakirodalomban elterjedt rövidítése: SFH.

közülük főként az őstermelőket) eleve kizárnánk a kedvezményezetttek köréből. Az árbevétel (vagy termelési érték) alkalmazásának pedig az a legnagyobb hátránya, hogy nagy árbevétel (termelési érték) mellett akár veszteséges is lehet a gazdálkodás. A standard fedezeti hozzájárulás átlagos körülményeken, feltételeken alapul, egy konkrét gazdaság – például a piac szempontjából kedvező fekvése miatt – viszonylag alacsony kalkulált SFH érték mellett is lehet életképes.

2.2.2.1. Röviden a követett módszerről

E tanulmány előzményeként már az elmúlt évben elkezdtük vizsgálni, hogy a standard fedezeti hozzájárulás (SFH) **ökonómiai megfontolásból alkalmas-e** az életképesség kifejezésére? Tekintettel arra, hogy az életképességhez természetesen hozzátartozik egy bizonyos teljesítmény, illetve teljesítőképesség, a SFH **a gazdaság teljesítőképességét jelzi az egyes ágazatok teljesítőképességének összegeként**, ezért elfogadható alkalmas mutatónak. A következő kérdés, hogy mekkora konkrét értéket kell hozzárendelni, hogy gyakorlatilag is megfelelő, szakmailag védhető legyen?

Egy üzem SFH értékének számítása egyébként viszonylag egyszerű, hiszen az EU-ban követett módszer szerint már Magyarországon is meghatározásra kerültek a számításba vehető ágazatok SFH értékei. Minden ágazathoz tartozik egy kalkulált SFH érték⁶², így ha a gazdálkodó megadja ágazatainak méretét, gazdaságának (üzemének) SFH értéke az ágazati SFH értékek összegzésével könnyen kiszámítható. Ezzel tulajdonképpen „közös nevezőre” hozható bármilyen kombinációban előforduló termelési szerkezet, éppen ezért lehet meghatározni azt minimális SFH értéket, melyhez a gazdaságilag életképes üzem köthető. Persze az már mérlegelés tárgya, hogy mennyi legyen ez a minimális érték? A nehézséget fokozza, hogy a modernizációs források biztosan korlátozottak lesznek az igényekhez képest, azok a gazdálkodók – sportnyelven szólva – akik be sem kerülnek a csapatba, nem is nyerhetnek, technológiai lemaradásuk feltehetően felerősödik.

Közbevetőleg megjegyezzük, hogy ez a módszer nagyon közel áll az Írország által követett eljáráshoz, hiszen náluk az úgynevezett bevételi egység jelenti azt az egyenértéket, melyet a mi esetünkben az SFH jelent.

A tárgyilagosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy a 2. mellékletben közölt SFH értékek csak a mezőgazdasági termelő ágazatokra irányulnak, nincsenek meghatározva bizonyos kiegészítő (nem mezőgazdasági) tevékenységekre. Ha ezeket a tevékenységeket is mérlegelni akarjuk a gazdasági életképesség megítéléséhez (véleményünk szerint indokolt mérlegelni!), akkor ezekre a tevékenységekre meg kell határoznunk átszámítási kulcsokat.

⁶² Lásd: 2. melléklet.

Az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet által működtetett Tesztüzemi Információs Rendszerben⁶³ mindkét üzemformára nézve rendelkezésre áll annyi üzemnek az adata, hogy felhasználásukkal a teljes üzemkörre tudunk elfogadható pontossággal kalkulációt készíteni. Közbevetőleg megjegyezzük, a tesztüzemi rendszer (hálózat⁶⁴) működtetése az EU tagországi számára kötelező, adatait előírt módon a Bizottság részére át kell adni. A tesztüzemi rendszerrel és standard fedezeti hozzájárulás számításával kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat a 3. mellékletben közöljük.

A tesztüzemi rendszerben 2000-ben olyan gazdaságok szerepelnek, melyek gazdasági teljesítménye elérte az egy Európai Méret Egységet⁶⁵. Ez az érték esetünkben olyan gazdaságot jelent, melynek a 2000. évi standard fedezeti hozzájárulása elérte a 300 ezer forintot. A 300 ezer forintos SFH érték egyébként kisméretű üzemet takar, olyat, amely például 6,2 ha területen búzát, vagy 1,3 ha területen borszőlőt termel, vagy 254 tojótyúkot tart. Az e méret feletti egyéni gazdaságok száma Magyarországon 2001-ben 176847, tehát mintegy 180 ezer egyéni gazdaságot vizsgálhatunk a gazdasági életképesség szempontjából.

2001-től a tesztüzemi rendszer alsó méretküszöbe kettő Európai Méret Egység. (Ez a határ az elkövetkező években állandónak tekinthető.) Az alsó határ megduplázódása 91 ezer gazdaságra szűkítette le a megfigyelt alapsokaságot, azonban a megfigyelés továbbra is kiterjed a kisüzemekre. Ezt igazolja az is, hogy a megfigyelt egyéni gazdaságok harmadában az Éves Munkaerő Egysége nem éri el a 0,5 értéket; tehát a 2001-es minta is alkalmas a gazdaságilag életképes üzem küszöbértékének meghatározására.

2.2.2.2. Gazdaságilag életképes üzemek és a feltétel alkalmazásának következményei

A SFH alapján két évre a 2000. és 2001. évre végeztünk számításokat. Nézzük először a 2000. évi számítások eredményeit.

Első lépésként meghatároztuk a méretcsoportokat⁶⁶ a 13. táblázat szerint, és meghatároztuk, hogy ha adott méretcsoportnak megfelelően (SFH intervallumban) határoznánk meg az életképes üzem kritériumát, akkor mennyi lenne a támogatható üzemek száma és területe. A táblázatban azt is feltüntettük, hogy ha az életképes üzem méretét eggyel magasabb szinten határoznánk meg, akkor hány üzem (és

⁶³ A rendszerben szereplő gazdaságok eredményeit az Intézet rendszeresen közzéteszi, ezekben a kiadványokban módszertani leírás is található. Lásd például: (25)

⁶⁴ Farm Accountancy Data Network (FADN)

⁶⁵ Európai Méret Egység (EUME), angol elnevezése European Size Unit (ESU): Az egy egységet elérő üzem olyan, amelynek hároméves átlag SFH értéke – a jelenleg alkalmazott norma szerint – 1200 €, 250 Ft/€ árfolyamon számolva 300000 forint.

⁶⁶ A számításokat a mintában szereplő 1378 egyéni gazdaság adatainak felhasználásával végeztük, a mintaszám 0,78% mintaválasztási aránynak felel meg. Ez alacsonyabb, mint az EU-ban jellemzően alkalmazott 1,5-2% arány!

mekkora terület), továbbá az összes üzem⁶⁷ (és az összes terület) hány százaléka esne ki a támogatottak köréből.

A SFH alsó értékei felől indulva a 2001-3000 intervallumot (vagyis olyan gazdaságot, melynek évi standard fedezeti hozzájárulása kétmillió forintot meghalad) találtuk olyannak, mely „védhetően” megfelelhet az előírásnak. Ebbe a csoportba mintegy **20 ezer egyéni gazdaság található, vagyis ezek a gazdaságok a fejlesztési támogatások fogadása szempontjából már gazdaságilag életképes üzemnek tekinthetők.** Az ide tartozó üzemeknek a mezőgazdasági területe 1,1 millió hektár, **az átlagos földterület 54 hektár.** Ide tartozna például olyan üzem, amely 41,1 ha területen búzát, vagy 8,8 ha területen borszőlőt termel, vagy 1760 tojótyúkot tart.

13. táblázat

Az egyéni gazdaságok méretcsoportjai a standard fedezeti hozzájárulás alapján, 2000-ben

Mérethatár SFH/év ezer forint	A beruházási támogatások szempontjából életképes gazdaságok				A támogatásból kieső gazdaságok			
	száma	aránya, %	mezőgazdasági területe		száma	aránya, %	mezőgazdasági területe	
			1000 ha	aránya, %			1000 ha	aránya, %
290-	176847	100,0	2815,0	100,0	-	-	-	-
300-	158876	89,8	2652,8	94,2	17971	10,2	162,2	5,8
600-	88053	49,8	2126,0	75,5	88794	50,2	689,0	24,5
1000-	57793	32,7	1776,4	63,1	119054	67,3	1038,6	36,9
2000-	20195	11,4	1098,0	39,0	156652	88,6	1717,0	61,0
3000-	10785	6,1	815,6	29,0	166062	93,9	1999,4	71,0
4000-	6503	3,7	638,6	22,7	170344	96,3	2176,4	77,3
5000-	4481	2,5	515,2	18,3	172366	97,5	2299,8	81,7
7500-	2405	1,4	348,5	12,4	174442	98,6	2466,5	87,6
10000-	1349	0,8	225,1	8,0	175498	99,2	2589,9	92,0

Megjegyezzük, hogy 2000-ben 6986 főfoglalkozású egyéni vállalkozó és 17287 főfoglalkozású őstermelő, tehát összesen 24273 egyéni gazdaság regisztráltatta magát, ami megerősíti, hogy az általunk kalkulált 20 ezres üzemszám reálisnak tekinthető.

Ha **egyvel alacsonyabb érték kategóriát** fogadnánk el (egymillió Ft SFH/év), akkor **a támogatható üzemek száma 58 ezer**, összes mezőgazdasági területük 1,8 millió hektár, átlagterületük 31 hektár lenne. Ide tartozna például olyan üzem, amely 20,6 ha területen búzát, vagy 4,4 ha területen borszőlőt termel, vagy 880 tojótyúkot tart. Nagyon nehéz lenne igazolni, hogy az ilyen üzemek életképesek.

⁶⁷ Összes üzem alatt azokat értjük, melyek elérték a küszöböt, vagyis méretüknél fogva szerepelnek a tesztüzemi rendszerben.

A társas vállalkozásokra – az egyéni gazdaságokhoz képest – nagyobb méret jellemző, a standard fedezeti hozzájárulás is jellemzően magasabb, így nyilvánvalóan magasabb hányaduk, számszerűen 86%-uk (a társas vállalkozások mezőgazdasági területének 99,2%-a) felel meg a gazdaságilag életképes üzem előbb megfogalmazott kritériumának (14. táblázat), ha az egyéni gazdaságoknál meghatározott „szigorúbb” feltételt alkalmazzuk.

14. táblázat

A társas vállalkozások méretcsoportjai a standard fedezeti hozzájárulás alapján, 2000-ben

Mérethatár SFH/év ezer forint	A beruházási támogatások szempontjából életképes gazdaságok				A támogatásból kieső gazdaságok			
	száma	aránya, %	mezőgazdasági területe		száma	aránya, %	mezőgazdasági területe	
			1000 ha	aránya, %			1000 ha	aránya, %
290-	4701	100,0	2271,1	100,0	-	-	-	-
2000-	4044	86,0	2252,1	99,2	657	14,0	19,0	0,8
3000-	3700	78,7	2242,5	98,7	1001	21,3	28,6	1,3
4000-	3373	71,8	2227,0	98,1	1328	28,2	44,1	1,9
5000-	3163	67,3	2219,1	97,7	1538	32,7	52,0	2,3
7500-	2887	61,4	2192,5	96,5	1814	38,6	78,6	3,5
10000-	2434	51,8	2154,2	94,9	2267	48,2	116,9	5,1
15000-	2017	42,9	2070,9	91,2	2684	57,1	200,2	8,8

A két gazdaságcsoportból – szigorúbb feltétel esetén – együttesen 24239 gazdaság (mezőgazdasági területük 3,4 millió hektár, hazánk mezőgazdasági területének 59%-a) érne el a fejlesztési támogatások szempontjából meghatározott „gazdaságilag életképes üzem” küszöbértékét és részesülhetne fejlesztési támogatásban (15. táblázat).

15. táblázat

A standard fedezeti hozzájárulás alapján számított küszöbértéket elért gazdaságok, 2000-ben

Megnevezés	Küszöbértéket elért gazdaságok	
	száma	mezőgazdasági területe, ezer ha
Egyéni gazdaság	20195	1098,0
Társas vállalkozás	4044	2252,1
Gazdaságok összesen	24239	3350,1

A 2001. évi számítások nagyon hasonló eredményeket mutatnak.⁶⁸ Ha az egyéni gazdaságoknál az előző évvel azonos szinten jelöljük meg a küszöböt (az SFH értéke 2 millió és 3 millió forint között), akkor 21 ezer egyéni gazdaság (területük 1 millió hektár) részesülhetne támogatásban (16. táblázat).

Társas vállalkozásoknál ugyanazt a mércét alkalmazva mintegy 3500 gazdaság (2,2 millió hektár területtel) szerepelne a támogathatók körében (17. táblázat).

16. táblázat

Az egyéni gazdaságok méretcsoportjai a standard fedezeti hozzájárulás alapján, 2001-ben

Mérethatár SFH/év ezer forint	A beruházási támogatások szempontjából életképes gazdaságok				Támogatásból kieső gazdaságok száma			
	száma	aránya, %	mezőgazdasági területe		száma	aránya, %	mezőgazdasági területe	
			1000 ha	aránya, %			1000 ha	aránya, %
600-	87297	100,0	1965,6	100,0				
1000-	61043	69,9	1707,4	86,9	26254	30,1	258,2	13,1
2000-	21278	24,4	1046,6	53,2	66019	75,6	919,0	46,8
3000-	10558	12,1	757,0	38,5	76739	87,9	1208,6	61,5
4000-	6512	7,5	586,5	29,8	80785	92,5	1379,1	70,2
5000-	4483	5,1	476,4	24,2	82814	94,9	1489,2	75,8
7500-	2405	2,8	328,8	16,7	84892	97,2	1636,8	83,3
10000-	1571	1,8	241,3	12,3	85726	98,2	1724,3	87,7

17. táblázat

A társas vállalkozások méretcsoportjai a standard fedezeti hozzájárulás alapján, 2001-ben

Mérethatár SFH/év ezer forint	A beruházási támogatások szempontjából életképes gazdaságok				Támogatásból kieső gazdaságok száma			
	száma	aránya, %	mezőgazdasági területe		száma	aránya, %	mezőgazdasági területe	
			1000 ha	aránya, %			1000 ha	aránya, %
600-	4411	100,0	2251,8	100,0				
2000-	3949	89,5	2244,4	99,7	462	10,5	7,4	0,3
3000-	3539	80,2	2232,4	99,1	872	19,8	19,4	0,9
4000-	3189	72,3	2219,2	98,6	1222	27,7	32,6	1,4
5000-	3018	68,4	2212,4	98,3	1393	31,6	39,3	1,7
7500-	2746	62,3	2189,9	97,3	1665	37,7	61,8	2,7
10000-	2476	56,1	2162,0	96,0	1935	43,9	89,7	4,0
15000-	2097	47,6	2094,6	93,0	2314	52,4	157,1	7,0

⁶⁸ A számításokat a 2001-es mintában szereplő 1388 egyéni gazdaság adatainak felhasználásával végeztük.

Ha a két gazdaságcsoporthoz együtt nézzük (18. táblázat, az előző oldalon), akkor azt mondhatjuk, hogy mintegy 25 ezer gazdaság – melyek összes területe 3,3 millió hektár – számíthatna beruházási támogatásra tagságunkat követően.

18. táblázat

A standard fedezeti hozzájárulás alapján számított küszöbértéket elért gazdaságok, 2001-ben

Megnevezés	Küszöbértéket elért gazdaságok	
	száma	mezőgazdasági területe, ezer ha
Egyéni gazdaság	21278	1046,6
Társas vállalkozás	3539	2232,4
Gazdaságok összesen	24817	3279,0

2001-ben 7049 főfoglalkozású egyéni vállalkozó és 17563 főfoglalkozású őstermelő, tehát összesen 24612 egyéni gazdaság regisztráltatta magát, ami megerősíti, hogy az általunk kalkulált 21 ezres üzemszám – a 2000. évihez hasonlóan – reálisnak tekinthető.

Valószínű, hogy az egyéni gazdaságoknál egy erősödő birtokkoncentráció növelné a gazdaságilag életképes üzemek számát⁶⁹, de biztosan több lenne az a mezőgazdasági terület, melyet gazdaságilag életképes üzemek használnának.

A 2000. évi ÁMÖ szerint (12) egyébként az „elsősorban értékesítésre termelő” egyéni gazdaságok száma (19. táblázat) mintegy 70 ezer, az egyéni gazdaságok 8%-a⁷⁰, ami ugyancsak arra utal, hogy az életképesség kritériuma nem túl szigorú.

⁶⁹ A birtokkoncentráció feltehetően leginkább úgy jelentkezik majd, hogy az erősebb egyéni gazdaságok felvásárolják a megszűnő kisgazdaságokat, de bizonyos EU támogatások (termelői csoportok létrehozásának támogatása, félig önálló gazdaságok támogatása) a kisgazdaságok életképessé válását is elősegítik.

⁷⁰ Régióként jelentős a szóródás, hiszen 3,9% és 10,6% között változik az arányuk.

19. táblázat

Az egyéni gazdaságok száma és megoszlása a gazdálkodás célja szerint

Területi egység	Az egyéni gazdaságok száma összesen	Ebből:			
		csak saját fogyasztásra termelő	saját fogyasztáson felüli felesleget értékesítő	elsősorban értékesítésre termelő	főként mezőgazdasági szolgáltatást végző
		egyéni gazdaságok száma			
Közép-Magyarország	81112	56231	19305	5370	206
Közép-Dunántúl	89803	66960	19179	3477	187
Nyugat-Dunántúl	100806	61291	30132	9162	221
Dél-Dunántúl	122824	81729	33470	7429	196
Észak-Magyarország	134655	92048	30802	11553	252
Észak-Alföld	220191	115469	87057	17153	512
Dél-Alföld	209143	104818	81537	22172	616
Összesen	958534	578546	301482	76316	2190
		egyéni gazdaságok megoszlása, %			
Közép-Magyarország	100,0	69,3	23,8	6,6	0,3
Közép-Dunántúl	100,0	74,6	21,4	3,9	0,2
Nyugat-Dunántúl	100,0	60,8	29,9	9,1	0,2
Dél-Dunántúl	100,0	66,5	27,3	6,0	0,2
Észak-Magyarország	100,0	68,4	22,9	8,6	0,2
Észak-Alföld	100,0	52,4	39,5	7,8	0,2
Dél-Alföld	100,0	50,1	39,0	10,6	0,3
Összesen	100,0	60,4	31,5	8,0	0,2

Forrás: Általános Mezőgazdasági Összeírás (AMÖ), Az egyéni gazdaságok munkaerő-felhasználása 2000. KSH Budapest, 2001. alapján saját számítás.

Fontos hangsúlyozni, hogy a 445/2002 EK Rendelet (8) – mely a vidékfejlesztési rendelet végrehajtásának részletes szabályait tartalmazza – **a gazdasági életképesség vonatkozásában engedélyesebb, mint az alaprendelet** és a végrehajtásról szóló eredeti, 1999-ben kiadott rendelet (1750/1999 EK Rendelet). A 445/2002 EK Rendelet a következőket írja a feltételek teljesítéséről (1. fejezet, 1. rész, 1. cikk, 3. bekezdése). „Vidéki térségekben lévő gazdaságok esetében, ahol a szerkezeti nehézségek a különösen kis méretű gazdaságok meglétéből eredően nagyon nehéznek teszik az 1257/1999 Rendelet 5. cikkében foglalt követelmények teljesítését (gazdaságilag bizonyíthatóan életképesek, betartják az alapvető környezetvédelmi, higiéniai és állatjóléti elvárásokat, és a gazdálkodó megfelelő szakismeretekkel és szakmai alkalmassággal rendelkezik), a tagállamok beruházási támogatást nyújthatnak (25 ezer € összegig⁷¹), hogy (a gazdaságok) képesek legyenek megfelelni a követelményeknek a támogatás nyújtásáról szóló döntést követő három éven belül.”

⁷¹ 3,3 millió forint.

Még engedékenyebb az EU új tagokra vonatkozó ajánlata az életképesség tekintetében, hiszen a dokumentum szerint „A beruházási támogatás olyan mezőgazdasági vállalkozásoknak nyújtható, melyek gazdasági életképessége a beruházás megvalósítása után kimutatható” (10). Ennek bizonyítására az üzleti terv szolgál.

Ha Magyarország élne azzal a lehetőséggel, hogy csak a fejlesztés (beruházás) eredményeként követelné meg az életképesség kritériumának (kritériumainak) való megfelelést, növekedne a támogatható üzemek száma és az érintett földterület is, de valószínű akkor sem lenne 50 ezernél több támogatható egyéni gazdaság.

Nem szabad azonban arról sem megfeledkeznünk, hogy a rendelet 5. cikke szerint „befektetési támogatás” olyan gazdaságoknak nyújtható:

- amelyek bizonyíthatóan gazdaságilag életképesek,
- ahol betartják a környezetvédelmi, higiéniai és az állatok életkörülményeivel kapcsolatos minimális elvárásokat,
- ahol a gazdálkodó megfelelő szakismerettel és szakmai alkalmassággal rendelkezik.

A gazdasági életképesség mellett tehát a másik két feltétel, különösképp **a szakismeret és szakmai alkalmasság is komoly szelektáló tényező.**

Nézzük, hogyan alakulna a támogatásra jogosultak köre, ha feltételként előírnánk, hogy a családban legalább középfokú végzettséggel, illetve ugyanilyen szintű mezőgazdasági végzettséggel rendelkezzen egy, a gazdaságban munkát is végző családtag.

A 20. táblázatban a családi (legalább 90 napot mezőgazdaságban dolgozó) munkaerő képzettség szerinti megoszlását mutatjuk be a 2000. évi ÁMÖ alapján.

20. táblázat

A családi munkaerő megoszlása iskolai végzettség szerint, 2000-ben

Megnevezés	Legalább 90 nap mezőgazdasági munkát végzett	Ebből:			
		91–135	136–180	181–224	225-nél több
		napot dolgozott			
Legmagasabb iskolai végzettség					
Alapfokú sincs	5336	2823	1224	332	957
Alapfokú	246492	121699	58787	16168	49838
Középfokú	160296	78956	34530	10418	36392
Felsőfokú	23754	11597	4896	1757	5504
Összesen	435878	215075	99437	28675	92691
Legmagasabb mezőgazdasági végzettség					
Alapfokú sincs	112522	60845	25362	6993	19322
Alapfokú	283858	138842	65668	18674	60674
Középfokú	30718	12160	6692	2192	9674
Felsőfokú	8780	3228	1715	816	3021
Összesen	435878	215075	99437	28675	92691
A munkaerő megoszlása, %					
Legmagasabb iskolai végzettség					
Alapfokú sincs	1,2	1,3	1,2	1,2	1,0
Alapfokú	56,6	56,6	59,1	56,4	53,8
Középfokú	36,8	36,7	34,7	36,3	39,3
Felsőfokú	5,4	5,4	4,9	6,1	5,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Legmagasabb mezőgazdasági végzettség					
Alapfokú sincs	25,8	28,3	25,5	24,4	20,8
Alapfokú	65,1	64,6	66,0	65,1	65,5
Középfokú	7,0	5,7	6,7	7,6	10,4
Felsőfokú	2,0	1,5	1,7	2,8	3,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ), Az egyéni gazdaságok munkaerő-felhasználása 2000. KSH Budapest, 2001. alapján saját számítás.

A hivatkozott táblázat adatai szerint középfokú-, vagy annál magasabb iskolai végzettsége kevesebb, mint 184 ezer főnek (a 90 napnál többet dolgozók 42%-ának), *legalább mezőgazdasági középfokú végzettsége pedig mintegy 40 ezer főnek van.* Ha tehát középfokú mezőgazdasági végzettséget írnánk elő, akkor legfeljebb 42 ezer ⁷² egyéni gazdaság lenne jogosult támogatásra.

⁷² Talán még kevesebb, hiszen egy-egy családban több közép- és felsőfokú munkavégző is előfordulhat.

Egyébként pedig – ugyancsak az ÁMÖ szerint – az összes gazdálkodó közül 75154 főnek van mezőgazdasági középfokú, vagy annál magasabb iskolai végzettsége. Elgondolkodtató viszont, hogy a „főként árutermelő” gazdaságcsoportban mindössze 15054 főnek!

2.2.2.3. Az életképesek fejlesztési esélyei

Egy mezőgazdasági vállalkozás alapvetően két úton juthat fejlesztési forráshoz. Egyrészt *önmaga termeli ki* a gazdálkodás eredményével, másrészt *külső forrást szerez*. Az alacsony jövedelmezőség miatt a hazai vállalkozásokat különösen érzékenyen érinti a külső forrásszerzés lehetősége, így azok az uniós támogatások, melyekhez nemzeti támogatások is társulnak. Mint érzékeltettük, támogatásokhoz csak meglehetősen szigorú feltételekkel juthatnak a vállalkozások, többek között meg kell felelniük a gazdasági életképesség kritériumainak.

Azt tudjuk – idéztük is –, hogy az életképesek milyen címeken kaphatnak majd fejlesztési támogatást, azt viszont ma még nem látjuk pontosan, hogy mennyit. Biztos, hogy *a források bővülnek*, a bővülés mértékére vonatkozó becslések azonban meglehetősen bizonytalanok. Nézzük, miért?

A támogatási források tehát két ágról összegződnek majd, a nemzeti költségvetésből és az EU támogatásaiból, pontosabban a Strukturális Alapokból (SA). A SA mezőgazdasági fejlesztéseket érintő alapjai az Európai Unió Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA) Orientációs Részlege és a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszközök (HOPE)⁷³. A szűkebb értelemben vett mezőgazdasági tevékenység korszerűsítését, strukturális átalakítását az EMOGA támogatja, és amint bemutattuk, meglehetősen szigorú szabályozással.

A 445/2002 EK Rendelet (9) előírja, hogy az 1257/1999 EK Rendelet (7) alapján támogatható, és a tagország által a tervidőszakban alkalmazni kívánt intézkedéseket vidékfejlesztési tervbe (tervekbe) kell foglalni. A Bizottság – a tapasztalatok szerint – nem ragaszkodik ahhoz, az összes tervezett intézkedéseket egyetlen terv tartalmazza. Magyarország azt a tervezési eljárást követi, hogy az úgynevezett strukturális intézkedéseket a Nemzeti Fejlesztési Tervben (NFT) és a hozzá kapcsolódó operatív programban tervezi meg, így ezek része az EMOGA Orientációs Részlegéből és a HOPE-ből támogatott intézkedési kör is. Az EMOGA Garancia részéből támogatható (kísérő) intézkedésekre külön vidékfejlesztési terv készül.

Az EU kötelezettséget vállal arra, hogy az általa is elfogadott NFT-ben – és operatív programokban – megfogalmazott fejlesztéseket a társfinanszírozás elve szerint a SA-ból támogatja. A kötelezettségvállalás az úgynevezett Közösségi Támogatási Keretben (KTK) ölt testet, melyben prioritásonként (operatív

⁷³ Mint a neve is jelzi, a halászat fejlesztésére irányul. Magyarország számára kisebb jelentőségű forrás, hiszen a természetesvízi halászati tevékenység mintegy 140 ezer hektár vízfelületen folyik, az összes étkezési haltermelés mintegy 60%-át a 28 ezer hektár körüli területen termelő tógazdaságok adják.

programonként) és alapok szerinti bontásban rögzítik a támogatások összegét. Ebből tudjuk majd meg, hogy az NFT minket leginkább érintő prioritására (Agrár- és vidékfejlesztés), illetve az ezt megvalósító operatív programra, nevezetesen az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Programra (AVOP) – melyben már a támogatható intézkedések konkrét megnevezéssel szerepelnek – mekkora EU támogatással számolhatunk.

A támogatási források nemzeti költségvetésből származó része viszonylag pontosan megbecsülhető, hiszen a SA felhasználásáról szóló 1260/1999 EK Rendelet kimondja, hogy *a közösségi hozzájárulások (támogatások) nem helyettesíthetik a nemzeti támogatásokat*, hanem kiegészítik azokat (8). Ezért a tagországoknak legalább a korábbi szinten meg kell tartaniuk hasonló célú támogatásaikat. Ez leegyszerűsítve azt is jelenti, hogy az agrártámogatások forrásaiból (beleértve a vidékfejlesztési célleírányzatot is), a tagságunk éveiben is legalább annyit meg kell tartani strukturális támogatásokra, mint amennyit a vidékfejlesztési rendelet támogatható intézkedéseivel megegyező célokra fordítottunk a csatlakozás előtt. A csatlakozás előtti időszak támogatásai a szakminisztérium költségvetési elszámolásaiából kimutathatók. A Nemzeti Fejlesztési Terv pénzügyi forrásainak megalapozásához készítettünk is kimutatást a 2001. évi támogatási tényszámokra (és a 2002. évi előirányzat) tekintettel (21. táblázat, 55. oldal), mely alapján a 2003. évi előirányzat is megbecsülhető.

A másik ág – EU támogatások – sokkal bizonytalanabb. Az EMOGA Orientációs Részlege ugyanis a SA-hoz tartozik, azok forrását viszont az EU az érintett tagországok bevonásával, különböző mutatók mérlegelésével határozza meg, a belső szerkezet (alapok szerinti bontása) kialakításában a tagország szava (akarata, pontosabban indokai) elsődleges.

Az EU eddig még hivatalosan nem közölte a leendő tagországokkal, hogy mennyit kapnak strukturális támogatásokra, továbbá Magyarország sem alakította ki hivatalos álláspontját az alapok közötti forrásmegosztásról. Ha tartanánk magunkat ahhoz a főszabályhoz, hogy az összes közkiadásokon (nemzeti + EU támogatások) belül az EU támogatások aránya elérheti a 75%-ot, de legalább érje el az 50%-ot, akkor az EMOGA Orientációs Részlegére (2001. évi árakon) 78 milliárd forint jutna, vagyis a fejlesztési források megduplázódnának az EU-csatlakozásunkat követően.

Magyarországon a SA forrásai – az EU nem végleges ajánlata szerint – 2004-2006 közötti időszakban 570 milliárd forint körül alakulnak, évente növekvő mértékben, átlagosan mintegy 180 milliárd forintot érnek el. Roppant kicsi a valószínűsége annak, hogy ennek 50%-a jutna az EMOGA-ra. Az 1. közösségi célkitűzés hatálya alá tartozó régiókban (Magyarország egész területe ide tartozik majd) a tagállamok gyakorlata szerint a SA 25-30%-a jut az EMOGA-ra, így akár évi 40 milliárd és 50 milliárd forint közötti összegre is számíthatnánk. A 2003. januárjában ismert forrásmegosztás tervezete szerint a SA-ból az EMOGA és a HOPE (ezáltal az AVOP) 18,1%-kal részesedik, ami évi átlagban 26,5 milliárd forint EU támogatást jelent. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a strukturális célokra

fordított nemzeti támogatások ennyivel kiegészülnek, ezt az összeget lehet megosztani a különböző intézkedések között, a fejlesztési célokra tekintettel. Az biztosra vehető, hogy *a támogatások döntő hányada modernizációs intézkedésekre*, tehát a gazdaságilag életképes üzemekre irányul majd.

21. táblázat

**Az EMOGA által támogatható vidékfejlesztési intézkedésekhez illeszkedő
nemzeti támogatások 2001-ben és 2002-ben**

Eszköz azonosító, Fejezeti kód:	Funkcionális kód	Címszám(ok)	Alcímszám	Jogcímsorozat- szám	Az eszköz (intézkedés) neve	Az eszközök kiadásai		
						2001. évi tény	2002. évi előirányzat	
Társfinanszírozás alapját képező kiadások:								
1	12	F10	10	4	1	Agrárberuházások támogatása	55 838,5	64 960,0
3	12	F10	10	4	1	Meliorációs és öntözésfejlesztési beruházások támogatása	1 458,7	1 452,0
4	12	F10	10	4	2	Erdészeti feladatok		
						Erdői vasutak működtetésére	110,0	110,0
						Jóléti- és parkerdő fenntartásra	129,8	210,0
6	12	F10	10	4	9	Agrárinformatika, farm és egyéb szakmai gyakorlatok	263,3	360,0
7	12	F13a				Területfejlesztési célfeladatok állami támogatással fedezett kiadásai	3 360,0	3 360,0
8	12	F13a				Vidékfejlesztési célfeladatok támogatással fedezett kiadásai	1 102,0	5 500,0
9	12	F10	10	4		Agrárlogisztika		1 500,0
10	12	F10	11	3		Agrártermelés költségeit csökkentő támogatás	15 491,0	18 550,0
						* Fiatal agrár vállalkozók	523,7	1 000,0
						* Kibontakozási hitelprogram	12 250,4	10 600,0
						* Kezességvállalás beváltás	2 640,0	1 200,0
						* Reorganizáció	76,9	
						* Családi hitelek kamattámogatása		1 750,0
						* Családi gazdaságok támogatása		4 000,0
11	12	F10	11	3		Erdőkárak felszámolásához nyújtott támogatás	292,3	360,0
I. Társfinanszírozás alapját képező kiadások összesen						78 045,6	96 362,0	
Egyéb, társfinanszírozásra felhasználható kiadási tételek:								
2	12	F10	10	4	1	Erdősítés, erdőszerkezet-átalakítás, fásítás	5 557,7	6 000,0
4	12	F10	10	4	2	Erdészeti feladatok		
						Erdészeti közcélú feladatok	4 663,5	4 430,0
5	12	F10	10	4	3	Termőföld minőségi védelme, hasznosítása	1 969,5	1 800,0
10	12	F10	11	3		Agrártermelés költségeit csökkentő támogatás	2 324,4	4 360,0
						* Ökológiai gazdálkodásra való áttérés	65,8	0,0
						* Agrár-környezetvédelmi program		2 200,0
						* Szaktanácsadás	1 028,2	1 500,0
						* Termelői közösségek	41,5	60,0
						* Új szövetkezések	1 188,9	600,0
II. Egyéb, társfinanszírozásra felhasználható kiadási tételek összesen						14 515,1	16 590,0	
Mindösszesen						92560,7	112952,0	

Forrás: Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium adatai alapján készített számítás.

3. Beruházási támogatásokban nem részesíthető üzemek támogatási lehetőségei

Biztosan állíthatjuk, hogy az egyéni gazdaságok túlnyomó többsége (számukat tekintve!) különböző okok miatt elesik a termelés korszerűsítését és szerkezeti átalakítását szolgáló lehetőségtől. A kimaradó gazdaságcsoporthoz azonban nem homogén, hiszen többek között olyan gazdaságok tartoznak majd ebbe a körbe:

- amelyek megszokásból, vagy a hagyományos élelmiszerekhez való családi ragaszkodás miatt foglalkoznak mezőgazdasági termeléssel,
- a szűkös családi bevételek miatt termelnek, a vidéki családok töredék munkaerejét és a meglévő eszközállományt hasznosítják,
- a hobbyból, csak kedvtelésből gazdálkodók,
- azok a vidéki állásnélküliek, akik kényszerűségből mezőgazdasági termelők,
- akik nem vállalják a nyilvántartási- és egyéb adminisztrációs kötelezettséget,
- azok a gazdálkodók, akik fő- vagy részfoglalkozásként gazdálkodnak, de nem felelnek meg a gazdaságilag életképes üzem kritériumainak.

Meg kell említeni azt is, hogy vannak olyan földtulajdonosok, akik ténylegesen semmiféle mezőgazdasági tevékenységet nem folytatnak – földjüket nagybérlők használják – de a támogatások igénybevétele érdekében mezőgazdasági termelőkként regisztráltatják magukat. Ezeknek a „gazdaságoknak” a földterületét – a bérlőn keresztül – valójában érintik a támogatási lehetőségek.

A fenti felsorolás végén megnevezettek – a kényszergazdálkodók, a nyilvántartást nem vállalók és az életképesség kritériumának nem megfelelők – azonban különös figyelmet érdemelnek, hiszen többségük igazán rászorul a mezőgazdálkodásból származó bevételekre. Ha termelésüket nem tudják korszerűsíteni, a bevételük veszélybe kerül és ez önmagában is szociális feszültség forrása. Azt azonban hangsúlyozni kell, hogy a modernizációs támogatásban nem részesíthetők **jogosultak lesznek a közvetlen támogatásokra** (ha egyéb feltételeknek megfelelnek), és ugyancsak jogosultak lesznek az **egyéb vidékfejlesztési támogatásokra is**, például az úgynevezett kísérő intézkedések körében. A kísérő intézkedésekre jelentős EU forrás jut majd, évente mintegy 44-45 milliárd forintot számíthatunk!

A feszültség tompításának tehát vannak eszközei, EU hozzájárulással a vidékfejlesztési támogatások keretében, csak tudatosan készülnünk kell azok alkalmazására. A számításba vehető legfontosabb eszközök⁷⁴:

- karkedvezményes nyugdíjazás,
- félig önellátó gazdaságok támogatása (Specific measures for semi-subsistence farms),
- termelői csoportok (szervezetek) létrehozása (Setting up of producer groups),

⁷⁴ Az 1257/1999 EK Rendelet még további lehetőségeket is tartalmaz, ilyen például: a termelés diverzifikálása, a mezőgazdasági foglalkozásúak átképzése, a kísérő intézkedések között például a kedvezőtlen adottságú területeken gazdálkodók támogatása.

- kötelező EU előírásoknak (standard-oknak) való megfelelés (Support to meet EU standards) támogatása.⁷⁵

A korkedvezményes nyugdíjazás az 1257/1999 EK Rendelet szerint a tagországokban általánosan alkalmazható, a felsorolás többi jogcímét azonban az EU az új tagok számára ajánlja fel, különleges, időlegesen alkalmazható (átmeneti), úgynevezett járulékos intézkedésként (10). Egyébként a csak új tagoknál az EMOGA Garancia Részlegből támogatható összes vidékfejlesztési intézkedés – időlegesen – 80%-ban támogatható EU forrásokból, a tagországokban az EU támogatás felső határa 75%.

A **korkedvezményes nyugdíjazásra** az 1257/1999 EK Rendelet, II. cím, IV. fejezet 10. cikke alapján nyílik lehetőség, eszerint a gazdálkodó (gazdaságvezető) és alkalmazott (dolgozó) meghatározott feltételek mellett jövedelmet biztosító (jövedelemkiegészítő, jövedelempótló) támogatást kaphat. A fontosabb feltételek⁷⁶:

A gazdálkodó (gazdaságvezető):

- ha minden kereskedelmi jellegű (árutermelő) mezőgazdasági tevékenységgel felhagy,
- földjét fiatal (55 évnél fiatalabb) gazdálkodónak eladja,
- a gazdaság átadását megelőzően legalább 10 évig mezőgazdasági tevékenységet folytatott,
- nem érte el az öregségi nyugdíj alsó korhatárát, de 55 évesnél idősebb,
- társadalombiztosítási program tagja.

Az alkalmazott (dolgozó):

- ha minden kereskedelmi jellegű (árutermelő) mezőgazdasági tevékenységgel felhagy,
- nem érte el az öregségi nyugdíj alsó korhatárát, de 55 évesnél idősebb,
- legalább öt éven át munkaidejének több mint a felét (de legalább évi 100 munkanapot) munkaviszonyban töltötte mezőgazdasági üzemben, vagy kiegészítő családtagként dolgozott,
- ha egyéni gazdaság alkalmazottja, vagy kiegészítő családtagja, akkor az utolsó öt évből legalább két évben „átadó” (korkedvezményes nyugdíjazás miatt megszűnő) gazdaságban dolgozott,
- társadalombiztosítási program tagja.

Az 1257/1999 EK Rendelet, II. cím, IV. fejezet 12 cikke alapján az évi támogatási összeg felső határa gazdaságvezető estében 15000 € (245 Ft/€ árfolyamon számolva 3675 ezer Ft), alkalmazottaknál 3500 € (857,5 ezer Ft). A magyarországi kereseti viszonyok nem indokolják a felső korlát megközelítését, de arra is tekintettel kell lenni, hogy a jövedelem kiegészítés (pótlás) méltányos, és

⁷⁵ Az EU új tagoknak szóló 2002. januári ajánlatában ez az intézkedés még nem szerepelt.

⁷⁶ A rendelet az alapfeltételeket rögzíti, az itt felsorolt feltételek ezekre tekintettel vannak, de (mint egyik számításba vehető lehetőségként) a hazai viszonyokra alkalmazva.

elégge vonzó legyen az érdekeltek számára. A mindenkori minimálbér másfélszeres (2004-re 60 ezer Ft/hó, a következő években 10 ezer forinttal növekvő) összege, mint felső határ elfogadható gazdaságvezetők, ennek egynegyede pedig alkalmazottak (dolgozók) esetében.

A **félig önellátásra termelő gazdaságok** támogatásának a lényege abban áll, hogy azok a gazdaságok, melyek jórészt ugyan önellátásra termelnek, de a szükségleteiken felüli részt értékesítik – tehát egyben már árutermelők is –, támogatást kaphatnak, **ha üzleti tervvel bizonyítják, hogy a jövőben gazdaságilag életképes vállalkozások lesznek.** A Bizottság dokumentuma hangsúlyozza: „A Bizottság különös figyelmet szentel a szerkezeti átalakulást felvállaló félig önellátó gazdaságoknak nyújtott részesedés arányának a program teljes költségéből a megfelelő egyensúly biztosítása érdekében.” A támogatás felső határa gazdaságonként egységesen 1000 € (mintegy 250 ezer Ft). Nem érdektelen megjegyezni, hogy 2002. januári javaslatban az évi összege még csak 750 € volt. A támogatás öt éven át folyósítható, de három év után felül kell vizsgálni, ha az üzleti tervben lefektetett célok nem teljesülnek, a támogatás folyósítását le kell állítani.⁷⁷

Úgy tűnik, hogy ez a támogatási jogcím összecszerúségében is kifejezetten „új tagokra szabott”, hiszen a tagállamok gazdálkodói az úgynevezett egyszerűsített támogatás rendszerben minden különösebb adminisztráció nélkül 1250 € (310 ezer Ft) összeghatárig vehetnek igénybe támogatást. Véleményünk szerint **ez a támogatási forma elsősorban szociális indíttatású**, de ennek ellenére nem lebecsülendő. Tulajdonképpen a Bizottság is hasonló megállapítást tesz: „Ez az ideiglenes jövedelemtámogatás hozzájárul a félig önellátó gazdaságok számára a kényszerű pénzügyi folyamatok és a háztartások jövedelmi nehézségeinek enyhítéséhez, amíg a gazdaság jövőjét biztosító szerkezetátalakítás folyik.” A kérdés az, hogy vajon hány gazdaságnak, illetve gazdálkodónak nyújthat segítséget az effajta jövedelempótlás. Ez nyilván attól is függ, hogy kit tekintünk félig önellátásra termelőnek, hiszen az ajánlat nem határozza meg a „félig önellátó gazdaság” fogalmát, „a tagállamok felelőssége részletes jogosultsági feltételek meghatározása.” A jogosultság kritériumai között meg kell nevezni a legkisebb és legnagyobb méretet, a kibocsátás (árutermelés) arányát. Az eredeti ajánlat⁷⁸ Lengyelország példáján a 3-15 hektáros területű gazdaságokat említi az ebbe a körbe tartozóknak. Ezt mérlegelve Magyarországon 100 ezer - 200 ezer közötti nagyságrendben becsülhető a támogatható gazdaságok száma, feltéve, ha tényleg tudnak olyan üzleti tervet felmutatni, mely életképeessé válásukat bizonyítja.

A **termelői csoportok létrehozásának támogatása** nem igazán új elem az EU támogatási rendszerében, hiszen az előző tervidőszakban alkalmazható intézkedés volt a tagállamokban. Az új tagoknál való alkalmazás indokai közismertek. Elvileg nagy jelentőségű támogatási forma – különösen olyan

⁷⁷ Az addig kifizetett támogatást azonban nem kell visszafizetni! Kis túlzással mondhatjuk, a hároméves „szociális segély” biztosított.

⁷⁸ Enlargement and Agriculture: Successfully integrating the new Member States into the CAP Issues paper Brussels, 30.1.2002 SEC (2002) 95 final.

országokban, ahol az egyéni gazdaságok zöme egymástól elszigetelten, és egyenként egy-egy termékből kis mennyiséget előállítva termel – hiszen elősegíti termelői szervezetek kialakulását. Egy termelői csoport öt éven keresztül támogatható, összesen legfeljebb 390 ezer € (mintegy 98 millió forint) összeggel. Az első két évben 100 ezer €, majd 90 ezer €, 60 ezer € és 50 ezer €-val, de a támogatás a forgalmától is függ (például egymillió € éves értékesítési bevétel fölött az első évben legfeljebb az értékesítés 2,5%-át érheti el).

Az **EU standard-oknak való megfelelés** támogatása azoknak a gazdaságoknak segítség, akik azért nem részesülhetnének modernizációs támogatásban, mert ezeknek az előírt követelményeknek nem tudnak megfelelni. Ezért a Bizottság ajánlata lehetővé teszi „az EMOGA Garancia részlegének ideiglenes vidékfejlesztési eszközéből a 2004-2006 közötti időszakban finanszírozott új intézkedés bevezetését, amely segíti a gazdálkodókat az Unió környezeti-, higiénés-, állatjóléti-, élelmiszerbiztonsági-, és munkavédelmi előírásainak teljesítéséhez kapcsolatosan felmerülő költségek fedezésében.” Ez is átmeneti intézkedés, „csökkenő éves kifizetés formájában kerül kivitelezésre, maximum 5 évre. A kifizetés az első évben nem haladhatja meg a 200 €-t hektáronként vagy az alternatív módon számított megfelelő összeget (például állategység az állatjóléthez kapcsolódó előírásoknál vagy gazdaságonkénti kifizetés a munkavédelmi előírásokhoz kapcsolódóan)”. A kifizetések öt év alatt, évenként azonos mértékben csökkennek nullára.

Összefoglalás, következtetések

A tanulmány a 2000. évi ÁMÖ alapján bemutatja a birtokstruktúrát, jelezve, hogy a kisméretű egyéni gazdaságok jelentős része nem felel majd meg az EU modernizációs irányelve követelményeinek. Áttekinti, hogy az EU milyen gyakorlatot követ (egyrészt a tagországok, másrészt a tagjelöltek példáján a SAPARD tervek alapján) a „gazdaságilag életképes üzem” feltételeinek megállapítására **bizonyos modernizációs támogatások alkalmazásakor** és egy konkrét módszert (eljárást) ajánl a hazai gyakorlat számára. Utal arra, hogy a gazdaságilag életképes üzemek bizonyos támogatási jogcímekkel fejlesztési lehetőségekhez jutnak, az ettől elesők fejlődési-növekedési esélyei ugyan kétségesek, de **más jogcímenen – így vidékfejlesztési támogatások keretében is – részesülhetnek támogatásban.** A tanulmány vázlatosan bemutatja e jogcímek közül a fontosabbakat és utal várható hatásukra is.

Konkrét megállapításai:

1. Ha az EU tagjai leszünk, jogszabály által előírt kötelezettségünk, hogy bizonyos agrárgazdasághoz kapcsolódó vidékfejlesztési támogatások felhasználhatósága érdekében meghatározzuk a gazdaságilag életképes üzem kritériumait.
2. Az Európai Unió evvel a gyakorlattal egy három évtizeddel ezelőtt megfogalmazott elvet követ, vagyis a fejlesztési (modernizációs) forrásait elsősorban azokba az üzemekbe irányítja, amelyek hosszabb távon is működőképes árutermelő gazdaságok lehetnek.
3. A hatályos 1257/1999 EK Rendelet három intézkedésnél (támogatási jogcímnél) írja elő feltételként a gazdasági életképességet: mezőgazdasági beruházások támogatásánál (befektetések agrárgazdaságokba), fiatal gazdálkodók pályakezdési (a gazdaság elindítása) támogatásánál és az élelmiszer-feldolgozás modernizálásánál. Ez utóbbinál az életképességet üzleti tervvel kell bizonyítani, az előzőeknél egyértelműen elő kell írni „gazdasági életképességet bemutató kritériumokat” is.
4. Az EU gyakorlata az életképesség meghatározása tekintetben igen sokszínű, szinte ahány tagország és (SAPARD tervvel rendelkező) tagjelölt, annyiféle eljárást követnek, esetenként komplikált képletekkel leírva.
5. A hazai gyakorlat számára a Standard Fedezeti Hozzájárulás (SFH) alapján történő meghatározást ajánljuk – legalábbis a jelenlegi tervidőszakban –, mert az SFH alkalmas arra, hogy az eltérő jellegű ágazatokat „egyenérték-szám”-szerűen üzemi szinten összegezze, ugyanakkor egyszerű, bárki által könnyen követhető és ellenőrizhető módszer. A Standard Fedezeti Hozzájárulás – leegyszerűsítve – azt jelenti, hogy az EU által követett módszerrel minden ágazatra meghatározható a jövedelemtermelő képesség (a termelési érték és a változó közvetlen termelési költség különbségeként), az ágazatok

összegzésével pedig egy-egy üzem jövedelemtermelő képessége kiszámítható.

6. Ha az olyan üzemeket tekintenénk a fejlesztési támogatások megszerzése szempontjából gazdaságilag életképeseknek, melyek SFH értéke 2 millió forintot meghaladna, akkor a tesztüzemi rendszer 2000. évi adatai alapján mintegy 20 ezer egyéni gazdaság részesülhetne támogatásban. (Egyébként 2000-ben a támogatások előfeltételeként előírt regisztrációra 24 ezer egyéni gazdálkodó jelentkezett be.) Az ebbe a körbe tartozó üzemeknek a mezőgazdasági területe 1,1 millió hektár, az átlagos földterületük 54 hektár. A feltétel olyan üzemet takar, amely például 41,1 ha területen búzát, vagy 8,8 ha területen borszőlőt termel, vagy 1760 tojót tart. A 2001. évi adatok alapján nem tapasztaltunk érdemi változást.
7. Ha a követelményt „leszállítanánk” évi egymillió Ft SFH elérésére, akkor a támogatható egyéni gazdaságok száma 58 ezer, összes mezőgazdasági területük 1,8 millió hektár, átlagterületük 31 hektár lenne a 2000. évi tesztüzemi adatok alapján. Ide tartozna például olyan üzem, amely 20,6 ha területen búzát, vagy 4,4 ha területen borszőlőt termel, vagy 880 tojót tart. Nagyon nehéz lenne igazolni, hogy az ilyen üzemek életképesek.
8. A társas vállalkozásokra – az egyéni gazdaságokhoz képest – nagyobb méret jellemző, a standard fedezeti hozzájárulás is jellemzően magasabb, így nyilvánvalóan magasabb hányaduk, számszerűen 86%-uk (de a társas vállalkozások mezőgazdasági területének 99,2%-a) felel meg a gazdaságilag életképes üzem előbb megfogalmazott kritériumának, ha az egyéni gazdaságoknál meghatározott „szigorúbb” feltételt alkalmazzuk.
9. A két gazdaságcsoportból a 2000. évi adatok alapján – szigorúbb feltétel esetén – együttesen 24239 gazdaság (mezőgazdasági területük 3,4 millió hektár, hazánk mezőgazdasági területének 59%-a) érne el a „gazdaságilag életképes üzem” küszöbértékét és részesülhetne fejlesztési támogatásban.
10. Ha azt írnánk elő, hogy a gazdaságilag életképes méretet a fejlesztés eredményeként is lehetne teljesíteni, a támogatható egyéni gazdaságok száma feltehetően akkor sem érne el az 50 ezret.
11. A fejlesztési támogatások elnyeréséhez azonban más feltételeket is kell teljesíteni az érdekelteknek, ezek a feltételek – különösen a képzettségre, szakmai alkalmasságra vonatkozók – is erősen korlátozzák a támogatható egyéni gazdaságok körét. Ha a képzettségre vonatkozó feltétel a „legalább középfokú” végzettségű családi munkaerő lenne, akkor mintegy 185 ezer, ha viszont a „legalább mezőgazdasági középfokú” végzettség lenne, akkor csak 40 ezer egyéni gazdaság lenne támogatható.
12. Akár enyhébb, akár szigorúbb feltételeket támasztunk, az egyéni termelők döntő hányada nem jut fejlesztési támogatáshoz. Bár ez az üzemműködés minden tekintetben – így a mezőgazdasági termelésből származó bevételekre való

rászorultság tekintetében is – meglehetősen heterogén, akkor is akár százezres nagyságrendben becsülhető azoknak a száma, akik a lehetőségekből való kimaradás miatt „veszélyeztetettek”. Az EU vidékfejlesztési támogatási rendszere a tagországok, de különösen az új tagok számára kínál olyan eszközöket (támogatási lehetőségeket), melyekkel a veszélyek mérsékelhetők.

13. A számításba vehető fontosabb lehetőségek: karkedvezményes nyugdíjazás, félig önellátó gazdaságok támogatása, termelő csoportok (szervezetek) támogatása. Ahhoz, hogy mindezeket az intézkedéseket alkalmazhassuk, komolyan készülnünk kell, feszített tempóban, mert nagyon kevés a rendelkezésünkre álló idő. Konkrét teendőink ezeknek az intézkedéseknek az alkalmazásához többek között a jogosultsági feltételek meghatározása (például milyen üzemet tekintünk félig önellátónak), illetve a pontos támogatási összegek kiszámítása (például mennyi legyen a karkedvezményes nyugdíj összege különböző feltételek esetén).

Summary

“Economically Viable Holdings” in relation to the EU’s investment aid to modernise agricultural farms

Based on the publication of the Agricultural Census (2000) this study presents the Hungarian farm structures and highlights the fact that the majority of private plots and family farms will not meet the level of modernisation and standards required by the EU. The paper provides a brief overview regarding the current practices used amongst member states of the EU to define “the economically viable holding” when assessing eligibility for community investment aid. Assessment methods from countries waiting for accession also introduced with examples of the implementation process of the SAPARD program. The study then makes a recommendation for a specific methodology to be used when establishing the economic viability of holdings in Hungary. The study concludes that the “economically viable holdings” will be eligible for particular supports. For the other producers there will be opportunities under different titles and rural development provisions; however the competitiveness and growth prospect of these holdings are questionable. The study then proceeds to the general introduction of the main titles and their likely effects upon the Hungarian producers.

Conclusions:

1. According to the prevailing laws of the EU regarding agricultural support for rural development, Hungary will be required after accession to develop a framework for establishing measures eligible for support; their objectives and criteria such as the economic viability of holdings.
2. Measures developed by the EU to support the improvement of agricultural structures were introduced into the common agricultural policy three decades ago and even today, it is following its main philosophy that investment aids are granted to holdings which will be efficient producers of agricultural products in the long-term.
3. There are three existing measures introduced by the 1999 reform of the common agricultural policy (1257/1992 EK) within the framework of the rural development policy where economic viability must be demonstrated. These are support for investment in agricultural holdings, setting-up aid to facilitate the establishment of young farmers and support for improvement and rationalisation of processing of agricultural products. In the first two instances a framework must be developed establishing measures eligible for support, in the later case economic viability must be proved by a business plan.
4. There are a wide variety of practices and calculations used by the member states of the EU and countries waiting for accession (through the SAPARD program) to define economic viability.

5. The use of Standard Gross Margin (SMG) is the recommended methodology to establish the economic viability of holdings in Hungary. The total SGM for each farm is calculated by multiplying its crop areas and livestock numbers by the appropriate SGM coefficients and then summing the result for all sectors on the farm. This methodology is easy to follow and verifiable. The simplified explanation of the "standard gross margin" is the difference between the standardised monetary value of gross production and the standardised monetary value of certain special costs. This difference is determined for the various crop and animal characteristics (per ha or per animal). The SGM methodology is also used in the EU and it helps to determine the income producing capability of the individual branches, and then summing the results for all branches to indicate the income producing capability of the holding itself.
6. If we define economic viability of farms where the SGM is greater than HUF 2 million, than according to the Farm Accountancy Data Network system (FADNS) approximately 20000 holdings would be eligible for investment support (24000 private producer has registered in 2000 as every form of subventions is tied to territorial and individual registration). The total agricultural land of these holdings would be 1,1 million hectare with an average of 54 hectare. This criteria would example include holdings producing at least 41,1 hectare wheat, 8,8 hectare wine grapes or keep at least 1760 laying hens. There was no substantial change in 2001.
7. If we lower the criteria of the Standard Gross Margin to HUF 1 million, than the number of the eligible holdings would increase to 58000 according to the Farm Accountancy Data Network system. This means that the total included agricultural land would be 1,8 million hectare with an average of 31 hectare. In this case, support could be granted for holdings producing at least 20,6 hectare wheat, or 4,4 wine grapes, or keep at least 880 laying hens. It would be rather difficult to prove the economic viability of these farms.
8. The size of the land is larger in the case of companies and agricultural cooperatives, compared to private producers and therefore, the SGM margin is also higher for the former groups. In this case 86% of holdings (accounting for 99,2 % of the agricultural land) are economically viable, if we set a higher criteria and measures for private producers and self-employed entrepreneurs.
9. Based on the data provided by FADNS (2000), 24 239 holdings would be eligible for grant - set against a higher criteria - including both private producers and companies and agricultural cooperatives (including a total agricultural land of 3,4 million hectares, which is the 59% of the Hungarian agricultural land).
10. The number of holdings would not reach 50000 even if conditions would encourage them to improve their viability through investment and become eligible for grants.

11. Additional restrictions apply for investment support in agricultural holdings including the level of education and experience that would further narrow the number of eligible private holdings. Depending on the conditions; while 185000 private producer with secondary education could apply for a grant, only 40000 producers has at least secondary agricultural qualification if that is required.
12. Therefore it is likely that the majority of private producers will not be eligible for agricultural support under the title of rural development. Although, these holding are generally heterogeneous, in terms of their reliance on agricultural income, we can estimate that 100000's of producers will be threatened in the lack of accessibility to these grants. To ease these threats faced by many producers, the rural development provision of the EU proposed special measures for members and particularly for Eastern European countries waiting for accession.
13. Particularly important temporary measures are support for early retirement from farming, specific measures for semi-subsistence farms and setting up of producer groups. Hungary needs to be proactive to implement and fully utilise these measures since we have limited time to do so. Specific tasks include the development of the framework establishing measures eligible for support, their objectives and criteria, for example which holdings can be regarded as semi-subsistence farms, also need to calculate and define the exact sum of grants e.g. entitlements for early retirement within different conditions

Kivonat

Az 1257/1999 EK Rendelet előírja, hogy az Európai Mezőgazdasági és Orientációs Alap (EMOGA) Orientációs Részlege által támogatott egyes intézkedések alkalmazásakor meg kell határozni a „gazdaságilag életképes üzem” kritériumait. Magyarország számára ehhez – áttekintve az EU tagországok és a tagjelöltek gyakorlatát – a tanulmány olyan módszert ajánl, mely a Standard Fedezeti Hozzájáruláson (SFH) alapul. Konkrét számításokkal bemutatja, hogy a szerzők által számszerűsített feltételnek hány gazdaság felelne meg, és ezek mekkora földterületen gazdálkodnak. A 2000. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás alapján bemutatja a magyarországi birtokstruktúrát, melyben igen nagyszámú olyan egyéni földhasználó (a KSH elnevezés szerint: gazdaság) található, melyek a gazdaságilag életképes üzem feltételeinek nem felelnek meg, ezért fejlesztési támogatásban nem részesülhetnek. Röviden vázolja, hogy ezek a gazdaságok milyen más jogcímenek kaphatnak támogatást.

Abstract

It is imposed by the 1999 reform of the common agricultural policy (1257/1992 EK) that specific measures introduced by the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, need to be accompanied by a set of criteria for eligibility such as the description of “economically viable holding”. After reviewing the current practices of the EU and countries waiting for accession, the study recommends the Standard Gross Margin (SMG) methodology to establish the economic viability of holdings in Hungary. With specific calculations, the authors illustrate different scenarios to show that how many holdings would be eligible for grants and how much agricultural land would be inclusive within the different options. Based on the publication of the Agricultural Census (2000) the study presents the farm structures in Hungary (the data provided by the Central Statistical Office incorporating private plots and family farms when defining holdings). Therefore, there are a large number of holdings which cannot demonstrate economic viability and meet EU regulations and standards. Although these holding will not be eligible for rural development support, the study highlights other temporary measures and titles which would provide growth opportunities for these holdings.

Irodalomjegyzék

1. 2001. évi CXVII. törvény a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény módosításáról.
2. **Alvincz József – Tanka Endre (2001):** *A földbirtok-politika Intézményes fejlesztése (Továbbfejlesztés és a végrehajtás elméleti megalapozása)* II. kötet, *A családi gazdaságok birtokpolitikai vonatkozásai*. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
3. A Kormány 326/2001. (XII. 30.) Korm. Rendelete a családi gazdaságok létrehozásáról, nyilvántartásba vételéről, működtetéséről, valamint kiemelt támogatásukról.
4. A működő gazdasági szervezetek száma 2002. I. negyedév, KSH, 2002. Mezőgazdasági Termelés 2001, KSH 2002.
5. *A pénzügyi és vagyoni helyzet alakulása a mezőgazdaságban (2000)*. Vállalkozáselemzési Osztály (Kézirat). Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
6. A Tanács 1972. április 17.-i, 72/159 EGK irányelve a gazdaságok korszerűsítéséről, Európai Közösségek Hivatalos Lapja, L 96. szám 1972. április 17. pp. 1.-8
7. A Tanács 1999. május 17-i 1257/1999 EK Rendelete az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapból (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és bizonyos rendeletek módosításáról és hatálytalanításáról. (Council Regulation (EC) No 1257/1999 of 17 May 1999 on support for rural development from the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) and amending and repealing certain Regulations Official Journal L 160, 26/06/1999 p. 0080 – 0101)
8. A Tanács 1999. június 21-i 1260/1999/EK Rendelete a Strukturális Alapokra vonatkozó általános rendelkezésekről. (Council Regulation (EC) No 1260/1999 of 21 June 1999 laying down general provisions on the Structural Funds Official Journal L 161, 26/06/1999 p. 0001 – 0042)
9. A Tanács 2002. február 26-i 445/2002 EK Rendelete az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapból (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1257/1999/EK tanácsi rendelet alkalmazására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról. (Commission Regulation (EC) No 445/2002 of 26 February 2002 laying down detailed rules for the application of Council Regulation (EC) No 1257/1999 on support for rural development from the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) Official Journal L 074, 15/03/2002 P. 0001 – 0034)
10. Accession negotiations Hungary, Revised draft common position, European Commission Directorate-general for Enlargement, Brussels, 8.10.2002
11. Agriculture – statistical yearbook 1991-2000 EUROSTAT 2002 Luxembourg.
12. Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) 2000 – Az egyéni gazdaságok munkaerő-felhasználása KSH Budapest, 2001.
13. Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2000 – Területi Adatok, KSH Budapest, 2000.

14. Az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet állásfoglalása a SAPARD Monitoring Bizottság Elnöke kérésére a SAPARD tervben „gazdaságilag életképes üzem” feltételeiről. (Kézirat)
15. Az egyes országok SAPARD programjai:
http://europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/countries/index_en.htm
16. **Béládi Katalin – Kertész Róbert** (2001): *A tesztüzemek főbb ágazatainak költség- és jövedelemhelyzete 2000-ben*. Agrárgazdasági Információk, 2001/5. szám. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
17. **Biró Szabolcs - Dorgai László - Keszthelyi Szilárd** (2001): *A közösségi agrártámogatások felhasználása különböző üzemméret küszöbértékek meghatározása esetén*. Kutatási jelentés (kézirat), Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
18. Border, Midland & Western Regional Assembly, Operational Programme 2000-2006, Programme Copmlement: <http://www.ndp.ie>
19. CAP 2000 Working Document. Rural Developments. Situation and Outlook. EC. DG VI. July 1997.
20. Complemento de Programação, Agricultura e desenvolvimento, Portugal
<http://www.qca.pt/po/index.html>
21. England Rural Development Programme: <http://www.gosw.gov.uk>
22. European Conference on Rural Development Cork 7-9 November 1996. The Cork Declaration: a living countryside.
23. French National Rural Development Plan: <http://www.agriculture.gouv.fr>
24. Italy, Objective 1 Operational Programme 2000-2006 for Puglia Region:
<http://www.regione.puglia.it>
25. **Keszthelyi Szilárd – Kovács Gábor** (2001): *A tesztüzemek 2000. évi gazdálkodásának eredményei*. Agrárgazdasági Információk, 2001/2. szám. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
26. Magyar Statisztikai Zsebkönyv 2000 KSH, 2001.
27. Magyarország SAPARD Terve 2000-2006: <http://www.fvm.hu/euint/euint.html>
28. Objective 1 Operational programme for Brandenburg Region:
<http://www.brandenburg.de>
29. Objective 1 Programme Complement, Programme for Cornwall and Isles of Scilly 2000-2006: <http://www.gosw.gov.uk>
30. Rural Development Plan for Wales 2000-2006: <http://www.wefo.wales.gov.uk/>
31. Southern and Eastern Regional Operational Programme 2000-2006, Programme Complement, Agriculture & Rural Development Priority: <http://www.ndp.ie>
32. Swedish Environmental and Rural Development Plan: <http://www.sjv.se/net/>
33. Vidéki Térségek Európai Kartája. (European Charter for Rural Areas) Council of Europe, Strasbourg, 29 January 1996

Táblázatok jegyzéke

1. A mező- és erdőgazdaságban működő vállalkozások.....	7
2. Az egyéni földhasználók száma és földterülete birtokméret szerint.....	9
3. Gazdaságok száma az Európai Unióban	10
4. Birtokstruktúra földterület alapján 2000-ben	14
5. A 10 hektár alatti földterülettel rendelkező egyéni földhasználók száma és megoszlása 2000-ben	15
6. Egyéni termelők és gazdasági szervezetek száma és megoszlása a termelési érték alapján	16
7. A bevételégységek az írországi életképesség számításához	23
8. A vállalkozások megítéléséhez alkalmazott mutatószámok Szlovákia SAPARD tervében	34
9. Az egyszerűsített könyvelést vezető vállalkozások megítéléséhez alkalmazott mutatószámok Szlovákia SAPARD tervében	35
10. Minimális ágazati méretigény a családi gazdaságoknál.....	37
11. A minimális ágazati méretet elérő üzemek száma 2000-ben	38
12. A minimális ágazati méretet elérő üzemek száma 2001-ben	38
13. Az egyéni gazdaságok méretcsoportjai a standard fedezeti hozzájárulás alapján, 2000-ben	45
14. A társas vállalkozások méretcsoportjai a standard fedezeti hozzájárulás alapján, 2000-ben	46
15. A standard fedezeti hozzájárulás alapján számított küszöbértéket elért gazdaságok, 2000-ben	46
16. Az egyéni gazdaságok méretcsoportjai a standard fedezeti hozzájárulás alapján, 2001-ben	47
17. A társas vállalkozások méretcsoportjai a standard fedezeti hozzájárulás alapján, 2001-ben	47
18. A standard fedezeti hozzájárulás alapján számított küszöbértéket elért gazdaságok, 2001-ben	48
19. Az egyéni gazdaságok száma és megoszlása a gazdálkodás célja szerint	49
20. A családi munkaerő megoszlása iskolai végzettség szerint, 2000-ben	51
21. Az EMOGA által támogatható vidékfejlesztési intézkedésekhez illeszkedő nemzeti támogatások 2001-ben és 2002-ben	55

MELLÉKLETEK

Mellékletek jegyzéke

1. A Tanács 1999. május 17-i 1257/1999/EK Rendelete az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapról (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és bizonyos rendeletek módosításáról és hatálytalanításáról73. oldal
2. Az EU gazdaságszerkezeti összeírása (FSS) keretében felmért ágazatok Standard Fedezeti Hozzájárulása.....75. oldal
3. A Standard Fedezeti Hozzájárulás (SFH) számítása és a tesztüzemi rendszer79. oldal

1. melléklet

A Tanács 1999. május 17-i 1257/1999/EK Rendelete az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapról (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és bizonyos rendeletek módosításáról és hatálytalanításáról

(Kivonat)

II. CÍM

VIDÉKFEJLESZTÉSI INTÉZKEDÉSEK

I. FEJEZET

BEFEKTETÉS AGRÁRGAZDASÁGOKBA⁷⁹

5. cikk

Befektetések támogatása olyan gazdaságok számára nyújtandó:

- amelyek bizonyíthatóan gazdaságilag életképesek⁸⁰,
- ahol betartják a környezetvédelmi, higiéniai és az állatok életkörülményeivel kapcsolatos minimális elvárásokat, és
- ahol a gazdálkodó megfelelő szakismeretekkel és szakmai alkalmassággal rendelkezik.

7. cikk

A tagállamok kötelesek korlátokat előírni a támogatásra jogosult összes befektetés maximális értékének vonatkozásában.

II. FEJEZET

FIATAL GAZDÁLKODÓK PÁLYAKEZDÉSI TÁMOGATÁSA

8. cikk

1. A fiatal gazdálkodók gazdaságának a megalapozásához a pályakezdési támogatás az alábbi feltételek teljesülése esetén adható meg:

- a gazdálkodó 40 évesnél fiatalabb,
- a gazdálkodó megfelelő szakismeretekkel és szakmai alkalmassággal rendelkezik,
- a gazdálkodó első alkalommal indít be agrárgazdaságot,
- a gazdaság vonatkozásában:
 - a gazdasági életképesség bizonyítható, és
 - betartják a környezetvédelmi, higiéniai és az állatok életkörülményeivel kapcsolatos minimális elvárásokat,
- és gazdálkodó a gazdaság vezetője.

⁷⁹ A hivatalos fordítás szerint. A tanulmányunkban a „mezőgazdasági beruházások támogatása” elnevezést használjuk.

⁸⁰ „the economic viability of which can be demonstrated”

Olyan esetekben, amikor a fiatal gazdálkodó nem kizárólagos vezetője a gazdaságnak, különleges feltételek alkalmazhatók. Ezeknek a feltételeknek egyenértékűeknek kell lenniük a gazdaságok kizárólagos vezetőjeként elismert gazdálkodók esetében alkalmazott feltételekkel.

VII. FEJEZET

MEZŐGAZDASÁGI TERMÉKEK FELDOLGOZÁSÁNAK ÉS ÉRTÉKESÍTÉSÉNEK FEJLESZTÉSE

26. cikk

1. Támogatás nyújtandó azoknak a személyeknek, akik a befektetés finanszírozás vonatkozásában a legmagasabb beosztást töltik be olyan vállalkozásokban,

- ahol a gazdasági életképesség bizonyítható, és
- amelyek betartják a környezetvédelemmel, higiénéjával és az állatok életkörülményeivel kapcsolatos minimális elvárásokat.

2. melléklet

**Az EU gazdaságszerkezeti összeírása (FSS) keretében felmért ágazatok
Standard Fedezeti Hozzájárulása⁸¹
(1997-1998-1999. évek átlaga)**

Megnevezés		Mérték- egység	SFH
D01	Búza és tönkölybúza	Ft/ha	48615
D02	Durumbúza	Ft/ha	36333
D03	Rozs	Ft/ha	23473
D04	Árpa	Ft/ha	42479
D05	Zab	Ft/ha	31304
D06	Szemeskukorica	Ft/ha	115472
D07	Rizs	Ft/ha	115472
D08	Egyéb gabonafélék	Ft/ha	34664
D09	Hüvelyesek, száraz magtermesztés (a vetőmag és a gabona-hüvelyes kevert termesztést is tartalmazza)	Ft/ha	59713
(c)	Száraztakarmányozásra borsó, tisztán	Ft/ha	33104
(d)	Száraztakarmányozásra bab, tisztán	Ft/ha	43187
D10	Burgonya (a korai és vetőburgonyával együtt)	Ft/ha	356971
D11	Cukorrépa (magtermesztést kivéve)	Ft/ha	138926
D12	Takarmányrépák és takarmánykáposzta-félék (magtermesztést kivéve)	Ft/ha	63745
D13	Ipari növények (tartalmazza az egynyári olajos növényeket; nem tartalmazza a rostnövények, komló, dohány és egyéb ipari növények magtermesztését)	Ft/ha	47226
D13A	Dohány	Ft/ha	232187
D13B	Komló	Ft/ha	418049
D13C	Gyapot	Ft/ha	-
D13D	Egyéb olajosmagvú- vagy rostnövények és egyéb ipari növények	Ft/ha	44989
D13D1	Olajosmagvú- és rostnövények (összesen)	Ft/ha	44606
D13D1A	Repce és fehérrepce	Ft/ha	55113
D13D1B	Napraforgó	Ft/ha	42194
D13D1C	Szója	Ft/ha	55857
D13D1D	Egyéb olajosmagvú- és rostnövények	Ft/ha	59388
D13D2	Illóolaj-növények, gyógyító hatású és fűszernövények	Ft/ha	76605
D13D3	Egyéb ipari növények	Ft/ha	81700

⁸¹ Készült az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet Informatikai Igazgatóság Költség- és Árelemzési Osztályán

2. melléklet folytatása

Megnevezés		Mérték- egység	SFH
D14	Friss zöldségfélék, dinnyék és szamóca szabadföldi vagy alacsony (nem járható) védőtakaróval fedett terület	Ft/ha	313829
D14A	Friss zöldségfélék, dinnyék és szamóca (a) <i>szántóföldi - szabadföldi</i>	Ft/ha	257556
D14B	Friss zöldségfélék, dinnyék és szamóca (b) <i>kertészeti - szabadföldi</i>	Ft/ha	376779
D15	Friss zöldségfélék, dinnyék és szamóca üveggel vagy egyéb (járható) módon fedett terület	Ft/ha	3371851
D16	Virágok és dísznövények (faiskolát kivéve) szabadföldi vagy alacsony (nem járható)	Ft/ha	4860000
D17	Virágok és dísznövények (faiskolát kivéve) üveggel vagy egyéb (járható) módon fedett terület	Ft/ha	16200000
D18	Takarmánynövények	Ft/ha	52018
D18A	Takarmánynövények egynyári fűvek	Ft/ha	73588
D18B	Takarmánynövények egyéb zöldtakarmányok	Ft/ha	41899
D18B1	Takarmánynövények zöld kukorica (siló)	Ft/ha	63533
D18B2	Takarmánynövények hüvelyesek	Ft/ha	13380
D18B3	Takarmánynövények egyéb	Ft/ha	49420
D19	Magtermesztés és palántanevelés szántóföldön (kivéve a gabonafélék, száraz zöldségfélék, burgonya és az olajos növények magvait)	Ft/ha	50532
D20	Egyéb szántóföldi növények	Ft/ha	44572
E	Konyhakertek	Ft/ha	366835
F	Rét és legelő	Ft/ha	10684
F01	Rét és legelő, kivéve a természetesen növő legelőket	Ft/ha	10653
F02	Természetes legelők	Ft/ha	10705
G01	Gyümölcs és bogyós ültetvények	Ft/ha	303580
G01C	Gyümölcs és bogyós ültetvények héjasok	Ft/ha	91320
G04	Szőlőültetvények	Ft/ha	218398
G04A	Szőlőültetvények minőségi borszőlő	Ft/ha	228394
G04B	Szőlőültetvények egyéb borszőlő	Ft/ha	201649
G04C	Szőlőültetvények csemegeszőlő	Ft/ha	231905
G04D	Szőlőültetvények mazsola	Ft/ha	231905
G05	Faiskolák	Ft/ha	486000
G06	Egyéb évelő növények	Ft/ha	15270
G07	Évelő növények üvegtakarás alatt	Ft/ha	3371851
I02	Gombatermesztés	Ft/m ²	4871
J01	Lófélék	Ft/állat	26914

2. melléklet folytatása

J02	Szarvasmarhafélék Egy évesnél fiatalabb	Ft/állat	19937
J02A	Szarvasmarhafélék hímivarú	Ft/állat	38120
J02B	Szarvasmarhafélék nőivarú	Ft/állat	4447
J03	Szarvasmarhafélék Egy éves vagy idősebb, de két évnél fiatalabb Hímivarú	Ft/állat	47650
J04	Szarvasmarhafélék Egy éves vagy idősebb, de két évnél fiatalabb Nőivarú	Ft/állat	5559
J05	Szarvasmarhafélék Kétéves és idősebb Hímivarú	Ft/állat	52415
J06	Szarvasmarhafélék Kétéves és idősebb Üszők	Ft/állat	6115
J07	Tejhasznú tehének	Ft/állat	156895
J08	Egyéb tehének	Ft/állat	21519
J09	Juhok (minden korú)	Ft/állat	5850
J09A	Juhok nőivarú tenyészállatok	Ft/állat	2523
J09B	Juhok egyéb juhok	Ft/állat	9177
J10	Kecskék (bármely korú)	Ft/állat	21637
J10A	Kecskék nőivarú tenyészállatok	Ft/állat	22539
J10B	Egyéb kecskék	Ft/állat	18031
J11	Sertés 20 kg élősúly alatti malacok	Ft/állat	4153
J12	Sertés 50 kg és annál nagyobb súlyú tenyészkoça	Ft/állat	28569
J13	Egyéb sertés	Ft/állat	20766
J14	Broiler	Ft/100 db állat	26200
J15	Tyúkfélék tojóí	Ft/100 db állat	113800
J16	Egyéb Baromfi (kacsa, pulyka, liba, gyöngyös)	Ft/100 db állat	74700
J17	Nyúl, nőivarú tenyészállat	Ft/állat	411
J18	Méhek	Ft/kaptárok száma	4603

3. melléklet

A Standard Fedezeti Hozzájárulás (SFH) számítása és a tesztüzemi rendszer

Az Európai Unió agrárstatisztikájának alapja a gazdaságszerkezeti összeírás. Az így összeírt üzemsoros naturális adatokat egy egységes rendszer alapján osztályozzák (tipizálják). A gazdaságok osztályozása ökonómiai méretük és tevékenységi irányuk szerint történik, alapja a **Standard Fedezeti Hozzájárulás (SFH)**⁸².

Standard fedezeti hozzájárulás elsődlegesen a mezőgazdasági termelőtevékenységek fajlagos, azaz *egységnyi méretére* (egy hektár, egy állat) meghatározott *normatív* (átlagos időjárási és üzemi feltételekre vonatkoztatott) *fedezeti hozzájárulás*. A termelőtevékenységek fajlagos SFH értékét a tevékenységek adott üzemi méretével megszorozva, majd a szorzatokat összegezve, *a gazdaság összes SFH értékét* kapjuk. Ez az érték a gazdaságok *tartós jövedelemtermelő kapacitását* fejezi ki a termelőeszköz-ellátottság, a termelési szerkezet és a termőhelyi adottságok függvényében. Ennélfogva a gazdaság *ökonómiai méretének* meghatározására is használható. Egy gazdaság bizonyos tevékenységei, tevékenység-csoportjai által előállított SFH-értékeknek az üzemi SFH-ból való részesedési arányával az adott gazdaság *termelési iránya* (tevékenységének profilja) is jellemezhető.

Az SFH az egyes növények egy hektár területére, illetve az egyes állatcsoportok egy darabjára számolt bruttó termelési érték és a termeléssel közvetlenül kapcsolatba hozható ráfordítások különbözete, három egymást követő év számtani átlaga alapján. Az átlagolással mérsékelhető egy adott év szélsőséges FH értéke, biztosítva ezzel a normativitást.

Az EU irányelvei részletesen szabályozzák az SFH értékek kalkulációjának módszereit. Jogszabály rendelkezik arról, hogy a számítást mely ágazatokra, milyen részletezettséggel kell végrehajtani, továbbá pontos definíciók ad, hogy a tagországok számítási módszere egységes legyen. Az egységes szabályozás lehetővé teszi a tagországok közötti összehasonlítást is.

A fedezeti hozzájárulás a termelési érték és a közvetlen változó termelési költség különbsége.

A **termelési érték** az ágazat által előállított fő- és ikertermékek mennyisége és a realizált, vagy az adott körzetben potenciálisan elérhető értékesítési átlagár szorzata. A termelési érték része még: a közvetlen támogatások összege, az ágazat egyéb bevételei, valamint a melléktermék értéke. A melléktermék értékét az elérhető értékesítési ár vagy a helyettesítési érték alapján kell meghatározni.

⁸² Standard Gross Margin (SGM)

A **közvetlen változó termelési költség**: az EU-ban használatos definíciót (85/377/EEC Bizottsági Határozat) figyelembe véve a változó költségeket közvetlen és közvetett részre különítjük el. (E csoportosítás abból a gyakorlati elvből indul ki, hogy az üzemek összehasonlítása, kategorizálása, csoportosítása tagországi és közösségi szinten csak a közvetlen költségek alapján lehetséges.) A növénytermelési és az állattenyésztési ágazatok **közvetlen változó költségeit** – az ágazatok sajátosságaira tekintettel – a következők szerint vesszük számításba.

A **növénytermelés** közvetlen változó költségei:

- vetőmagok és szaporítóanyagok,
- műtrágyák,
- növényvédő szerek,
- öntözés (vízdíj),
- fűtés,
- szárítás,
- közvetlen marketingköltségek (osztályozás, tisztítás, csomagolás) és feldolgozási költségek,
- közvetlen biztosítási költségek,
- egyéb közvetlen változó költségek.

Az **állattenyésztés** közvetlen változó költségei:

- állománypótlás költsége; tenyészállatoknál az állatok elszámolt értékcsökkenése,
- takarmányok költsége,
- állatorvosi díjak,
- természetes és mesterséges termékenyítés költségei,
- teljesítményvizsgálat költségei,
- közvetlen marketingköltségek (osztályozás, tisztítás, csomagolás) és feldolgozási költségek,
- közvetlen biztosítási költségek,
- egyéb közvetlen változó költségek.

Az SFH számítását Magyarországon EU irányelvek alapján az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet Költség- és Árelemzési Osztálya végezi a Tesztüzemi Rendszer adatai, valamint egyéb adatbázisok alapján. A Tesztüzemi Rendszer kiépítésénél és megfigyelt gazdaságok kiválasztásánál ugyancsak az EU irányelvei érvényesülnek.

A Tesztüzemi Rendszer egy almintáján (a teljes minta körülbelül 60%-án) olyan analitikus nyilvántartást és könyvelést végeznek, amely lehetővé teszi az ágazati mélységű költség- és eredmény-elszámolást.

Az első EU konform SFH értékek számítása az 1997, 1998. és 1999 évek átlagaiból történt. Az SFH értékeket mindig a középső év számával jelölik, tehát ebben az esetben SFH 1998-al. Ezeket az SFH értékeket használták a 2000. évi

Általános Mezőgazdasági Összeírás adatainak a tipizálásához. A következő években az AKII a számításokat aktualizálta, arra való tekintettel is, hogy a tesztüzemi adatbázis folyamatosan épült ki, az országos lefedettséget 2001-ben érte el. A lefedettség növekedésével az SFH számítások is egyre megbízhatóbbak lettek.

A tesztüzemek számát és területi elhelyezkedését egyébként úgy választják meg, hogy azok a statisztikai mintavétel szabályainak megfelelően a magyar mezőgazdaság termelési- és üzemstruktúráját reprezentálják.

Várható, hogy a 2003 első félévében a KSH elvégzi 2000-es összeírás újbóli tipizálását az aktualizált SFH értékekkel, biztosítva ezzel az üzemmérettel kapcsolatos még pontosabb kalkulációk lehetőségét.

A sorozatban eddig megjelent tanulmányok

1997

1997. 1. Dorgai László, Horváth Imre, Kissné Bársony Erzsébet, Tóth Erzsébet:
Az Európai Unió regionális politikája és hatása az új tagországokra
1997. 2. Glattfelder Béla, Ráki Zoltán, Guba Mária, Janowszky Zsolt:
Piacvédelmi lehetőségeink az Európai Unióhoz való csatlakozásunkig
1997. 3. Janowszky Zsolt:
A vetőmagtermelés helyzete és a piaci egyensúlyt befolyásoló főbb tényező
1997. 4. Alvincz József, Szabó Márton, Wagner Hartmut:
Változások az élelmiszeripari és kereskedelmi vállalatok világában
1997. 5. Gábor Judit:
Az importvédelem nemzetközi tapasztalata

1998

1998. 1. Wagner Hartmut:
A magyar agrár- és élelmiszeripari export piaci és termékszerkezete 1991-1996
1998. 2. Alvincz József, Borszéki Éva, Harza Lajos, Tanka Endre:
Az agrártámogatási rendszer EU és GATT-konform továbbfejlesztése (Az AGENDA 2000)
1998. 3. Ángyán József, Dorgai László, Halász Tibor, Janowszky János, Makovényi Ferenc, Ónodi Gábor, Podmaniczky László, Szenci Győző, Szepesi András, Veöreös György:
Az országos területrendezési terv agrárvonatkozásainak megalapozása
1998. 4. Kissné Bársony Erzsébet:
A keletnémet mezőgazdaság átalakulásának főbb tapasztalatai
1998. 5. Balogh Ádám, Harza Lajos:
A vagyon-, a tulajdon-, és a tőkeviszonyok változása a mezőgazdaságban
1998. 6. Lévai Péter, Szijjártó András:
Mezőgazdasági programok a cigányság körében
1998. 7. Visszné Takács Mara:
A fontosabb iparinövény ágazatok helyzete és feladatai az EU szabályozás tükrében
1998. 8. Tóth Erzsébet:
A foglalkoztatás térségi feszültségei – megoldási esélyek és lehetőségek
1998. 9. Dorgai László, Hinora Ferenc, Tassy Sándor:
Területfejlesztés – vidékfejlesztés
1998. 10. Szőke Gyula:
A közraktárak lehetséges szerepe a magyar gabonapiaci politikában

1998. 11. Csillag István:
A gabonavertikum működése, növekedési tendenciái és a változás irányai
1998. 12. Szabó Márton:
A hazai élelmiszerfogyasztás szerkezetének változásai a 90-es években és a várható jövőbeli tendenciák
1998. 13. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unió marhahús-termelésének közös piacsabályai és várható hatásuk a magyar marhahús-ágazatra
1998. 14. Alvincz József, Szűcs István:
Az élelmiszergazdaság szerkezete
1998. 15. Tanka Endre:
Agrár-finanszírozás a fejlett piacgazdaságokban (Adalékok és tanulságok)
1998. 16. Szűcs István, Udovecz Gábor (szerk):
Az agrárgazdaság jelenlegi helyzete és várható versenyesei
1998. 17. Kukovics Sándor:
A tulajdoni, a vállalati és a termelési szerkezet, valamint a foglalkoztatási viszonyok átalakulása a magyar mezőgazdaságban
1998. 18. Erdész Ferencné:
Az almaágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei a csatlakozási felkészülésben
1998. 19. Kartali János:
Magyarország és az EU közötti agrár-külkereskedelem a kilencvenes években

1999

1999. 1. Gábor Judit, Stauder Márta:
A kereskedelmi láncok és az élelmiszertermelők kapcsolatának változásai
1999. 2. Kürthy Gyöngyi, Szűcs István:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás ágazati felkészülésének fejlesztési forrásigénye
1999. 3. Harza Lajos, Tanka Endre:
A vidékfejlesztés megújuló intézményi háttere
1999. 4. Wagner Hartmut:
Az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás helyzete és szerepe a magyar agrárexportban
1999. 5. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás felkészülési tennivalói és fejlesztési-forrás igénye a baromfiágazatban
1999. 6. Orbánné Nagy Mária:
Az állati eredetű termékek külkereskedelmének lehetőségei és korlátai az EU-csatlakozásig

1999. 7. Vissyné Takács Mara:
A dohány ágazat vertikális integrációja Magyarországon és az EU-ban
1999. 8. Dorgai László, Stauder Márta, Tóth Erzsébet, Varga Gyula:
Mezőgazdaságunk üzemi rendszere, kezelésének tennivalói a követelmények és az EU tapasztalatainak tükrében
1999. 9. Szabó Márton:
Vertikális koordináció és integráció az EU és Magyarország tejjgazdaságában
1999. 10. Juhász Anikó:
Vertikális koordináció és integráció a zöldség-gyümölcs szektorban
1999. 11. Ráki Zoltán, Guba Mária:
Az AGENDA 2000-ben előirányozott szabályozás várható hatása a szarvasmarha-ágazatban
1999. 12. Dorgai László, Miskó Krisztina:
A vidékfejlesztés finanszírozása az Európai Unióban
1999. 13. Burgerné Gimes Anna, Kovács Csaba, Tóth Krisztina:
A mezőgazdasági üzemek gazdasági helyzete
1999. 14. Alvincz József, Harza Lajos, Illés Róbert, Szűcs István, Tanka Endre:
Változások a gazdálkodás földviszonyaiban - Egy mikrofelvétel tanulságai
1999. 15. Kartali János, Juhász Anikó, Gábor Judit, Stauder Márta, Wagner Hartmut, Szabó Márton, Orbánné Nagy Mária, Vissyné Takács Mara:
A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar EU-érettségének piaci és kereskedelmi vonatkozásai

2000

2000. 1. Udovecz Gábor (szerk.):
Jövedelemhiány és versenyképesség a magyar mezőgazdaságban
2000. 2. Kissné Bársony Erzsébet:
Az ökogazdálkodás szabályozási rendszerének EU-konform továbbfejlesztése az AGENDA 2000 tükrében
2000. 3. Tanka Endre:
A földhaszonbérlet korszerűsítési igényei és lehetőségei
2000. 4. Guba Mária, Janowszky Zsolt, Ráki Zoltán:
A magyar juhászat hatékonyság-növelési esélyei és a szabályozás EU-konform továbbfejlesztése
2000. 5. Gábor Judit, Wagner Hartmut:
Élelmiszergazdaságunk rövid távú piaci kilátásai
2000. 6. Laczkó András, Szőke Gyula:
Az Agenda 2000 hatása az EU és a magyar gabonapiaci szabályozásra

2000. 7. Kartali János:
A magyar agrárküpiacokra ható világgazdasági tényezők (válságok, liberalizáció, nemzetközi egyezmények) alakulása
2000. 8. Stauder Márta:
Az élelmiszerek disztribúciós rendszerének fejlődése, különös tekintettel a kereskedelmi logisztikára
2000. 9. Popp József (szerk.):
Főbb mezőgazdasági ágazataink fejlesztési lehetőségei, különös tekintettel az EU-csatlakozásra
2000. 10. Popp József (szerk.):
Főbb agrárgazdasági ágazataink szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 11. Tóth Erzsébet:
Az átalakult mezőgazdasági szövetkezetek gazdálkodásának főbb jellemzői (1989-1998)
2000. 12. Szabó Márton:
Külföldi érdekeltségű vállalatok a magyar élelmiszeriparban és hatásuk az EU-csatlakozásra
2000. 13. Tóth Erzsébet (szerk.):
A mezőgazdasági foglalkoztatás és alternatív lehetőségei
2000. 14. Erdész Ferencné, Radócné Kocsis Teréz:
A zöldség-gyümölcs és a szőlő-bor ágazatok hatékonyságának növelése és szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 15. Alvincz József, Varga Tibor:
A családi gazdaságok helyzete és versenyképességük javításának lehetőségei

2001

2001. 1. Gábor Judit, Juhász Anikó, Kartali János, Kürthy Gyöngyi, Orbánné Nagy Mária:
A WTO egyezmény hatása a magyar agrárpolitika jelenére, jövőjére és teendőire
2001. 2. Hamza Eszter, Miskó Krisztina, Tóth Erzsébet:
Az agrárfoglalkoztatás jellemzői, különös tekintettel a nők munkkerő-piaci helyzetére (1990-2000)
2001. 3. Stauder Márta, Wagner Hartmut:
A takarmány termékpálya problémái
2001. 4. Juhász Anikó, Szabó Márton:
Az EU és Magyarország közötti agrárkereskedelem liberalizációjának hatásai
2001. 5. Erdész Ferencné, Laczkó András, Popp József (szerk.), Potori Norbert, Radócné Kocsis Teréz:
Az agrárszabályozási rendszer értékelése és továbbfejlesztése 2002-re

2001. 6. Kürthy Gyöngyi, Popp József (szerk.), Potori Norbert:
Az OECD tagországok mezőgazdaságának támogatottsága az új metodika alapján – különös tekintettel Magyarországra
2001. 7. Alvincz József (szerk.), Antal Katalin, Harza Lajos, Mészáros Sándor, Péter Krisztina, Spítálszky Márta, Varga Tibor:
A mezőgazdaság jövedelemhelyzete és az arra ható tényezők
2001. 8. Nyárs Levente:
A méhészeti ágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei

2002

2002. 1. Orbánné Nagy Mária:
A magyar élelmiszergazdaság termelői és fogyasztói árai az Európai Unió árainak tükrében
2002. 2. Gábor Judit, Stauder Márta:
Az agrártermékek kereskedelmének új irányzatai, különös tekintettel az elektronikus kereskedelemre
2002. 3. Mészáros Sándor:
A magyar csatlakozás agrárgazdasági hatásainak összehasonlítása az EU modellszámításaival
2002. 4. Hamza Eszter, Miskó Krisztina, Székely Erika, Tóth Erzsébet (szerk.):
Az agrárgazdaság átalakuló szerepe a vidéki foglalkoztatásban, különös tekintettel az EU-csatlakozásra
2002. 5. Radóczné Kocsis Teréz:
Az Európai Unió új közös borspiaci rendtartásának termelési potenciált befolyásoló elemei és azok várható hatása a hazai termelőalapok változására
2002. 6. Dorgai László, Gábor Judit, Juhász Anikó, Kartali János, Kürthy Gyöngyi, Orbánné Nagy Mária, Stauder Márta, Szabó Márton, Wagner Hartmut:
A WTO tárgyalások magyar agrárgazdaságot érintő 2001. évi fejleményei
2002. 7. Nyárs Levente – Papp Gergely:
Az állati eredetű termékek feldolgozásának versenyhelyzete
2002. 8. Popp József:
Az USA agrárpolitikájának gyakorlata napjainkig
2002. 9. Juhász Anikó, Kartali János (szerk.), Wagner Hartmut:
A magyar agrár-külkereskedelem a rendszerváltás után

2003

2003. 1. Varga Tibor:
A támogatások költség-haszon szemléletű elemzésének lehetőségei

2003. 2. Dorgai László, Keszthelyi Szilárd, Miskó Krisztina:
Gazdaságilag életképes üzemek az Európai Unió modernizációs
támogatásainak alkalmazása szempontjából

Előkészületben:

2003. 3.

A kiadványok korlátozott példányszámban megrendelhetők a következő
telefonszámon: Kamarásné Hegedűs Nóra: 06-1-476-3064